

Attityder och normer kring anlagd brand bland högstadie- ungdomar och skolpersonal

My Lilja

Kopior av publikationer
kan beställas från:
Forskningssektariatet
Högskolan i Gävle
801 76 Gävle
mail: registrator@hig.se

Förteckning över samtliga
FoU-rapporter finns på:
www.hig.se/Forskning/Publikationer.html

Tidigare FoU-rapporter:

28. Wijk K, Gävert M: Hälsöfrämjande verksamhet på arbetsplats - formativ utvärdering av implementeringsfasen. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi 2006.

29. Wijk K, Halling B: Att väcka den björn som sover – reflektion över planering och implementering av en hälsointervention på en arbetsplats. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi 2006.

30. Hjelmlom (f. Blom) M: Deontic Action-Logic Multi-Agent Systems in Prolog. Institutionen för matematik, natur- och datavetenskap 2008.

31. Hult M, Malmqvist T: Miljövärdering av bebyggelse. Innemiljövärdering. EcoEffect-metoden. Institutionen för teknik och byggd miljö 2008.

32. Glaumann M, Wallhagen M: Study of International Policies. Sweden. National initiatives for reducing the environmental impact of the building sector. Institutionen för teknik och byggd miljö 2008.

33. Glaumann M, Assefa G, Kindembe B, Norrman Eriksson O: Miljövärdering av bebyggelse. Extern miljöpåverkan. Beskrivning av olika miljöpåverkanskategorier. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

34. Glaumann M, HiG, Malmqvist T, KTH: Miljövärdering av bebyggelse. Metodbeskrivning. EcoEffect-metoden. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

35. Brandt Anders S.: Betydelse av höjdmodellens kvalitet vid endimensionell över-svämningsmodellering. Institutionen för teknik och byggd miljö 2009.

36. Fregidou-Malama Maria, Shamirany Nina, Andersson Jenny. Hästnäringens situation i Gävleborgs län. Institutionen för Ekonomi. 2009.

37. Hjelmlom Magnus. State Transitions and Normative Positions within Normative Systems. Institutionen för Ekonomi. 2011.

Attityder och normer kring anlagd brand bland högstadieungdomar och skolpersonal

My Lilja

Akademin för hälsa och arbetsliv
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Högskolan i Gävle, FoU-rapport Nr 38

FÖRORD

Jag vill i första hand rikta ett stort tack till de ungdomar och skolanställda som har ställt upp på intervjuer. Utan er välvilja hade denna studie inte varit möjlig! Ett stort tack också till de rektorer som har hjälpt till vid rekryteringen av intervjupersoner.

Ett särskilt tack riktas till Jens Gagge, säkerhetschef vid Gävle kommun, Per Ringkvist vid Gästrikre Räddningstjänst, Magnus Brodén vid Räddningstjänsten i Motala kommun, Johan Rasmussen vid Gävle kommun och Anders Hydén vid Högskolan i Gävle, som på olika sätt har besvarat och diskuterat frågor och funderingar under projektets gång. Tack också till professor Sam Larsson för värdefulla synpunkter på rapporten. Jag vill också tacka John, Maja och Johan för relevanta kommentarer.

I maj 2011 anordnades ett högre seminarium vid Högskolan i Gävle där projektet presenterades och representanter för olika organisationer och myndigheter i Gävleborgs län bjöds in. Tack till alla er som bidrog med värdefulla idéer och kommentarer vid detta seminarium!

Slutligen vill jag tacka Brandforsk (Styrelsen för Svensk Brandforskning) och forskningsprogrammet *Anlagd brand* för finansiering av denna studie. Denna studie är ett delprojekt inom ramen för forskningsprogrammet *Anlagd brand* som bedrivs av Brandforsk med finansiering av Myndigheten för Samhällsberedskap (MSB), Malmö Stad, Svenska Kommun Försäkrings AB, Kommunassurans Syd Försäkrings AB, Länsförsäkringar AB, Trygg-Hansa, Försäkrings AB Göta Lejon, S:t Erik Försäkring samt Förenade Småkommuners Försäkrings AB.

Målgruppen för denna studie är i första hand myndigheter och organisationer som arbetar med problematiken kring anlagd brand.

Gävle den 9 november 2011

My Lilja

Summary

The aim of this study is to analyze how high school students and teachers regard arson fires in schools. The data material includes semi-structured interviews and focus groups interviews with teachers and students in seventh to ninth grade. The interviews were conducted with totally 13 teachers and 32 students in six different schools in Gävleborg county and Motala municipality. In the study there was a particular emphasis in trying to identify how teachers and students defined arson, what knowledge they had about the consequences, if they saw any differences and similarities between arson and other types of crimes and whether they regard arson as an individual or group phenomenon. The analysis has also a comparative perspective as it compares differences between boys and girls, between different Swedish regions and between urban and rural areas. The study is based on a social constructivist perspective.

The material reveals that most high school students regard arson as a serious crime. However, many students argued that arson is not common in their schools. Instead of discussing arson many students began to talk about fire setting (playing with fire) in their schools and many say that this is a very common phenomenon. They argue that students' "playing with lighters" is especially common. Many respondents say that both boys and girls are playing with fire in schools. The majority have had education by the rescue services about, for example, how to extinguish fires and they generally have a positive attitude towards the work by the rescue services. The students say that they have relatively good knowledge about how to extinguish a fire and how to alarm and how to act if there is a fire in their home. However, several indicate that they do not know how to act if it would be a fire in their school and many demand more specific education (prevention) about arson fires in schools.

The teachers argue, as the students, that arson is a serious crime. However, also several teachers say that it has been students playing with fire in their schools. Most respondents have a positive attitude towards the work by the rescue services and say that they have generally good knowledge about how to extinguish a fire. Many teachers mention that time constraints are a problem in the preventative work against arson and several say that this work takes a lot of time. The respondents also discuss whether the preventative work against arson is expected to be included in their work.

One main finding of the study is that many of the interviewed high school students regarded arson and playing with fire in schools as two separate issues.

Keywords: arson, high school, high school students, high school teachers, fire setting

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka hur högstadieungdomar och skolanställda uppfattar fenomenet anlagd brand. Studien bygger på djupintervjuer och fokusgruppsintervjuer med skolanställda och ungdomar i årskurs 7-9. Intervjuer genomfördes med totalt 13 skolanställda och 32 ungdomar i slumpvis utvalda skolor i Gävleborgs län och Motala kommun. I studien undersöks bland annat hur ungdomar och skolpersonal definierar anlagd brand, vilken kunskap de har om konsekvenserna, om de anser att det finns likheter och skillnader mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet och om de anser att anlagd brand är ett individuellt fenomen eller ett gruppfenomen. Studien har också ett komparativt perspektiv genom att den jämför eventuella skillnader i synsätt mellan flickor och pojkar, mellan olika kommuner och mellan tätort och landsbygd.

I intervjuerna med ungdomarna framkom att de flesta ser anlagd brand som ett allvarligt brott. Ungdomarna menade dock att det är ovanligt med anlagda bränder i deras skolor. Istället pratade ungdomarna om eldande i skolan och många ansåg att det var ett vanligt förekommande fenomen. Särskilt nämndes att det ofta förekommer att elever eldar med tändare. De flesta respondenter ansåg att det var lika många flickor som pojkar som eldar i skolan. Majoriteten har haft utbildning från räddningstjänsten i eldhantering och de hade en positiv bild av räddningstjänstens arbete. Ungdomarna säger sig ha relativt goda kunskaper om eldhantering, hur man släcker en brand och hur man larmar. Flera ungdomar säger att de vet hur de skulle agera vid en brand i den egna bostaden, men är osäkra på hur de skulle agera om det brinner i skolan. Många efterfrågar mer utbildning om anlagda skolbränder specifikt.

Skolpersonalen menar liksom ungdomarna att anlagd brand är ett allvarligt brott. Många skolanställda berättade också om att det förekommer eller har förekommit eldande i de skolor de arbetar vid. De flesta respondenter har liksom ungdomarna en positiv inställning till räddningstjänstens arbete och har goda kunskaper om eldhantering, hur man släcker en brand och hur man larmar. Ett problem som lyftes fram av flera var "tidsbristen" i det förebyggande arbetet mot anlagda bränder. Flera nämnde att förebyggande arbete tar mycket tid. Skolpersonalen diskuterade också huruvida det förebyggande arbetet mot anlagd brand förväntas ingå i lärarrollen.

Ett av studiens huvudresultat är att många av de intervjuade ungdomarna ser anlagd brand och eldande i skolan som separata företeelser.

Nyckelord: anlagd brand, skolan, ungdomar, skolanställda, lek med eld.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. BAKGRUND.....	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	1
1.3 Vad är anlagd brand?	2
1.4 Brottslighet i skolan.....	3
1.5 Socialkonstruktivistisk utgångspunkt	3
2. METOD OCH MATERIAL	5
2.1 Intervjuer	5
2.1.1 Intervjuer med ungdomar	6
2.1.2 Intervjuer med skolpersonal.....	7
2.2 Transkribering.....	7
2.3 Urval.....	8
2.4 Etik	8
3. UNGDOMAR OCH ANLAGD BRAND	10
3.1 Inledning	10
3.2 Resultat.....	10
3.2.1 <i>Anlagd brand</i>	10
3.2.2 <i>Eldande i skolan</i>	13
3.2.3 <i>Konsekvenser och förebyggande</i>	17
3.3 Sammanfattning	21
4. SKOLPERSONAL OCH ANLAGD BRAND.....	23
4.1 Inledning	23
4.2 Resultat.....	23
4.2.1 <i>Anlagd brand</i>	23
4.2.2 <i>Eldande i skolan</i>	25
4.2.3 <i>Konsekvenser och förebyggande</i>	28
4.3 Sammanfattning	30
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	32
5.1 Ungdomar och anlagd brand	32
5.2 Skolpersonal och anlagd brand.....	32
6. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	34

REFERENSER	35
Bilaga 1. Händelser	40
Bilaga 2. Brev till föräldrar	41

1. BAKGRUND

1.1 Inledning

I Sverige är anlagda skolbränder ett stort problem. Skolbränder beräknas kosta samhället över 300 miljoner kronor per år (Simonson 2007). Skolbränder kan också skapa otrygghet (Pettersson och Szymanski 2008) för skolelever och anställda. Trots att det årligen sker runt 200 anlagda skolbränder per år i Sverige¹ är det endast i ca 10 % av fallen som gärningsman kan identifieras (Simonson 2007).

Idag finns flera svenska studier som förklarar varför ungdomar leker med eld (bland annat Terjestam och Rydén 1999, Perrin-Wallqvist och Norlander 2003, Terjestam 2002). Det finns också ett antal nationella och internationella studier om hur barn och ungdomar tänker och resonerar kring eld, bland annat Terjestam (2002), Kolko och Kazin (1989), Terjestam och Rydén (1996), Wooden och Berkey (1984). Det finns dock begränsad sociologisk och kriminologisk forskning om anlagda bränder och särskilt saknas forskning om olika gruppers normer kring anlagda bränder. Särskilt saknas forskning om hur ungdomar och barn resonerar kring eld och anlagd brand i skolmiljö.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur skolpersonal och ungdomar uppfattar fenomenet anlagd brand. Studien är indelad i två delstudier. Den första delstudien syftar till att undersöka vilka attityder och normer som finns kring anlagd brand bland ungdomar i årskurs 7-9. Syftet med den andra delstudien är att undersöka attityder och normer kring anlagd brand bland skolpersonal som arbetar med årskurs 7-9. Studien utgår från följande frågeställningar:

- Hur beskrivs fenomenet anlagd brand?
- Vilka anses anlägga bränder (flickor eller pojkar, enskilda individer eller grupper)?
- Vilken kunskap har ungdomar och skolpersonal om konsekvenserna, hur man släcker och hur man larmar?
- Vilka likheter och skillnader i synsätt finns mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet?

Materialet består av fokusgruppsintervjuer och djupintervjuer med ungdomar och skolpersonal som har genomförts i sex skolor i Gävleborgs län och Motala kommun (se kapitel 2). Förutom dessa intervjuer har en halvstrukturerad djupintervju genomförts med två representanter för Gästrikre räddningstjänst, som i denna studie kommer att användas som komplement till intervjumaterialet.

Intervjuerna genomfördes i två skolor i Motala kommun och fyra skolor i Gävleborgs län². Av anonymitetsskäl kommer skolornas namn inte nämnas i studien. I samtliga skolor intervjuades både skolpersonal och ungdomar. Skolornas storlek varierar och skolorna ligger både i mindre

---

¹ Enligt myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) (2011a) skedde 209 uppsåtliga anlagda skolbränder år 2005, 257 år 2006, 198 år 2007, 270 år 2008 och uppskattningsvis 225 år 2009.

² Mellan åren 1996 och 2006 hade Gävle 57 anlagda skolbränder (2,46 per 100,000 invånare) och Motala hade under samma period 12 skolbränder (1,73 per 100,000 invånare) (Pettersson och Johan Szymanski 2008).

och större orter, varav den minsta orten har drygt 20,000 invånare och den största orten har drygt 70,000 invånare. Skillnader och likheter mellan orterna kommer inte redovisas separat utan efter centrala teman som framkommer i intervjuerna.

Gruppen högstadieskolor valdes eftersom flera studier visar att en stor del av bränderna anläggs av ungdomar under 18 år (Simonson 2007, Perrin-Wallqvist och Norlander 2003). Att studera hur skolpersonal beskriver anlagd brand är intressant eftersom det finns lite tidigare forskning inom detta område. Många studier om anlagd brand inkluderar endast dömda personer eller personer i behandling (t.ex. Enayatia m.fl. 2008, Hellman och Blackman 1966). Det finns också ett behov av forskning som inkluderar personer från normalpopulationen (Perrin-Wallqvist och Norlander 2003).

Denna studie är kvalitativ och gör inte anspråk på att vara representativ i statistisk mening eller kunna generalisera. Studien belyser hur ett urval ungdomar och skolanställda diskuterar och resonerar kring anlagd brand, men det är inte säkert att alla ungdomar och skolanställda i Sverige resonerar på samma sätt som dessa respondenter. Studien är också begränsad till att endast studera ungdomar, som med sina föräldrars intygande, frivilligt har ställt upp på intervjuer. Studiens huvudsakliga fokus ligger därmed inte på att studera *antal* ungdomar och skolanställda som beskriver fenomenet utan *hur* de resonerar och diskuterar. Deras berättelser och diskussioner utgör olika versioner av fenomenet anlagd brand.

1.3 Vad är anlagd brand?

Det finns olika definitioner av begreppen ”anlagd brand” och eldande³. I brottsbalken anges att den som anlägger en brand ”som innebär fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom” kan dömas för mordbrand till fängelse, lägst två och högst åtta år (BrB, 13 kap. 1 §)⁴. Om brottet är mindre allvarligt kan en person dömas till fängelse lägst ett och högst tre år. Om brottet anses grovt kan en person dömas till grov mordbrand, lägst sex och högst arton år, eller på livstid⁵.

I anglosaxisk vetenskaplig litteratur används ofta begreppen ”fire play” (Grolnick m.fl. 1990), ”firesetting” (Karchmer 1984, Palmer m.fl. 2009, Sakheim och Osborn 1999, Santtila m.fl. 2003) eller ”firesetting behavior” för att definiera eldande. Även begreppen ”arsonist” (mordbrännare) eller ”pyromania” är vanligt förekommande begrepp. Sakheim och Osborn (1999) använder begreppen ”severe firesetters”, ”nonfiresetters” och ”minor firesetters”. Enligt Geller (1992) används begreppet ”arson” ofta för att definiera en ”genomtänkt handling” med syfte att elda på en egendom medan ”firesetting” används för att beskriva unga personer, som inte nödvändigtvis handlat med avsikt.

---

³ I denna studie använder författaren begreppet ”eldande”. Vid vissa tillfällen används begreppet ”lek med eld” men då är det endast något som intervjupersonerna har beskrivit.

⁴ I studien diskuterar skolpersonal och ungdomar både anlagd brand och ungdomars eldande i skolan. Rapporten är därför inte begränsad till att endast studera anlagda bränder utifrån definitionen i Brottsbalken.

⁵ Det är problematiskt att ta reda på hur många personer som döms pga. att ha orsakat anlagd brand i en skolbyggnad eller på en skolgård. I lagföringsstatistiken anges att 109 personer lagfördes för mordbrand (enligt 13 kap. 1 §) år 2010 (www.bra.se). Utifrån denna statistik går det dock inte att veta hur många personer som dömdes för mordbrand i skolbyggnad.

1.4 Brottslighet i skolan

Skolan och brottslighet är ett omfattande forskningsfält såväl nationellt som internationellt. En anledning kan bero på att skoltiden är en period ”då ett avvikande beteende ökar och når sin kulmen (någon gång mellan 14 och 16 års ålder)” (Sarnecki 1988). I en studie av Sarnecki (1988) konstaterades att ungdomars brottsaktivitet är lägre under skollediga dagar med undantag för sommarlovet. Det beror troligen på större kontroll från föräldrarna, större utbud av alternativ verksamhet för ungdomar och tillfällig upplösning av de etablerade gängstrukturerna (ibid.). I studien skedde den mesta brottsligheten i skolan under dagtid mellan 8-16 (Sarnecki 1988). Även när det handlar om anlagda skolbränder visar studier att de ofta sker på dagtid. Antalet insatser från räddningstjänsten i skolbyggnad är flest under skoltid med en kulmen mellan klockan 12-13 (MSB 2011b). Anlagda bränder som sker på skolområdet är vanligast under kvällstid mellan klockan 19-24, med en kulmen mellan klockan 21-22 (ibid.).

En stor del av forskningen om brottslighet i skolan både nationellt och internationellt handlar om våldsbrottslighet i skolan (Astor m.fl. 1997, Meyer m.fl. 2002, Stone m.fl. 2009, Tygart 1988, Estrada m.fl. 2009, Eisenbraun 2007, Molina m.fl. 2005), brottslighet i skolan och sociala band (Jenkins 1997, Jenkins 1995, Eith 2005), de sociala nätverkens betydelse för brottslighet i skolan (Kreager 2004) och skolans åtgärder mot brott (Reid 2009). Det finns begränsad kvalitativ forskning om hur elever och skolanställda ser på skadegörelsebrott.

1.5 Socialkonstruktivistisk utgångspunkt

Denna undersökning har en teoretisk utgångspunkt i det socialkonstruktivistiska perspektivet. Enligt detta perspektiv ses verkligheten som socialt konstruerad och skiljer sig mellan olika individer och olika grupper i samhället (Berger och Luckmann 1991). Berger och Luckmann menar att språket är centralt eftersom språket utgör ”både socialisationens viktigaste innehåll och dess viktigaste redskap” (ibid.:23). Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är syftet med denna studie att beskriva olika versioner av fenomenet anlagd brand såsom det uttrycks av skolpersonal och ungdomar.

Det finns inte en enhetlig definition av socialkonstruktivism, men Burr (1995) lyfter fram fyra centrala kännetecken som ofta förknippas med perspektivet. För det första är perspektivet kritisk till idén om ”objektiv” kunskap, dvs. klassisk positivism. Ett annat kännetecken är att de kategorier och begrepp som vi använder för att förstå verkligheten är kulturellt och historiskt förankrade. En annan central idé inom perspektivet är att kunskap skapas genom en social process. Kunskap skapas genom interaktioner mellan människor och särskilt via språket. Inom det socialkonstruktivistiska perspektivet fyller därmed språket en viktig funktion eftersom det är via språket vi kan få tillgång till andra individers personliga erfarenheter. Det fjärde kännetecknet är att kunskap och social handling är relaterade till varandra. Olika konstruktioner involverar olika typer av mänskliga åtgärder.

Det finns en uppsjö av olika socialkonstruktivistiska varianter. Inom svensk sociologisk och kriminologisk forskning om avvikande beteende och brottslighet har Spector och Kitsuses socialkonstruktivistiska modell (Spector och Kitsuse 2001) haft stor genomslagskraft, se bl.a. Lindgren (1993), Heber (2007), Hübner (2001), Rytterbro (2002). Enligt Spector och Kitsuse (2001) ”skapar”/konstrueras sociala problem genom en så kallad definitionsprocess. Denna definitionsprocess äger rum när en eller flera grupper (*claims-makers*) identifierar ett problem som de anser vara skadligt eller icke önskvärt.

Studien utgår från den retoriska konstruktionen av anlagd brand, dvs. huruvida anlagd brand definieras som ett socialt problem och vilka argument som skolpersonal och ungdomar använder. Den socialkonstruktivistiska modellen kommer att användas för att studera huruvida anlagd brand och andra former av eldanläggelse i skolan *definieras* som sociala problem av skolpersonal och ungdomar. Sociala problem kan bland annat definieras som ”manifesta” eller ”latenta” (Merton och Nisbeth 1971). Ett manifest socialt problem är ett erkänt problem medan ett latent socialt problem är ett reellt problem men definieras inte som problematiskt (ibid.).

Ett sätt att analysera den språkliga konstruktionen av ett fenomen är att analysera diskurser. Diskursanalys är numera ett vanligt teoretiskt och metodologiskt angreppssätt inom den socialkonstruktivistiska traditionen. En diskurs definieras här som en grupp ”utsagor” som refererar till samma företeelse (Foucault 2002). En diskurs konstruerar sociala fenomen på olika sätt och inom varje diskurs behandlas olika frågor (Burr 1995). Varje diskurs gör anspråk på att utgöra ”sanningen” (ibid.). Utifrån ett diskursanalytiskt synsätt utgör språket en social aktivitet som formas i en social kontext (Bergström och Boréus 2005). Utifrån detta synsätt formas vårt medvetande, vår identitet och andras identiteter genom diskurser (Burr 1995). Olika diskursteoretiker har olika syn på relationen mellan ”verkligheten” och diskurser. Denna studie utgår från Parker (1992) som menar att det finns en verklighet utanför diskurserna och att denna verklighet framträder i olika diskurser. Även Fairclough (1992) menar att det finns ”sociala praktiker” som kan vara icke diskursiva. Diskurser kan förekomma i olika former av makro kontexter (Burr 1995), men denna studie är begränsad till att endast analysera diskurser som förekommer i tal och text (jmf. Fairclough 1992).

I diskursanalyser “dekonstruerar” forskaren materialet för att identifiera diskurserna och syftet är att försöka finna det självklara (Burr 1995). Syftet är också att analysera vad som sägs, att utforska mönster i uttalanden och att identifiera sociala konsekvenser i olika diskursiva representationer av verkligheten (Winther Jørgensen och Phillips 2002). I diskursanalyser är det forskaren som ”skapar” diskurserna. Foucault (1993) menar att diskurser finns överallt men de ges först mening när de tillskrivs av en författare.

2. METOD OCH MATERIAL

Materialet i undersökningen består av intervjuer med totalt 32 ungdomar i åldern 14-16 år samt intervjuer med 13 skolanställda⁶. Intervjuerna genomfördes mellan november 2009 och mars 2011. I detta kapitel beskrivs studiens intervjuetoder, tillvägagångssätt, urvalsprocess samt etiska överväganden.

2.1 Intervjuer

Fokusgruppsmetoden ansågs vara en lämplig metod att använda för att studera normer och attityder till anlagd brand. Metoden skiljer sig från andra intervjuetoder genom att den även kan fånga gruppinteraktion (Hyde m.fl. 2005). Fokusgruppsintervjuer kan användas både för att studera innehåll (t.ex. åsikter, attityder, tankar, uppfattningar, argument), för att studera social interaktion och olika strategier för att uppnå konsensus (Wibeck 2000).

Fokusgruppsintervjuer kan också användas för att undersöka på vilket sätt människor säger att de skulle handla och vilka motiv de ger för detta handlande (ibid.). En fördel med fokusgruppsintervjuer är att intervjuarens styrande roll är mindre än vid andra intervjuetoder (Wibeck 2000) vilket möjliggör analys av grupper sociala interaktion. Datamaterialet som produceras i fokusgruppsdiskussioner kan också identifiera sociala och kulturella kontexter (Warr 2005).

En stor fördel med fokusgruppsintervjuer är att både innehållet i intervjuerna och gruppinteraktionen mellan medlemmarna har analytisk betydelse (Warr 2005). I denna studie används fokusgruppsmetoden både för att analysera interaktion som uppkommer och även för att studera hur enskilda individer beskriver fenomenet anlagd brand, dvs. både för att studera hur ungdomar och skolpersonal reflekterar och diskuterar kring anlagda bränder och för att analysera samspelet som uppstår mellan deltagarna.

Att intervjua ungdomar om anlagd brand skulle kunna ses som ett känsligt ämne eftersom det handlar om ett fenomen som är belagt med straff. Fokusgruppsintervjuer är dock en använd metod för att studera känsliga ämnen. Metoden har bland annat använts för att studera ungdomars syn på LSD (Riley och Hayward 2004), ungdomars syn på genus och våld (Karlsson och Pettersson 2003, Honkarukia m.fl. 2007), familjeplanering och HIV/AIDS (Kitzinger 1994) och ungdomars syn på alkohol (Abrahamson 2004).

Inledningsvis skulle endast fokusgruppsmetoden användas i studien, men på grund av problem att rekrytera intervjupersoner till fokusgruppsintervjuer genomfördes även halvstrukturerade djupintervjuer. I denna undersökning används således två olika intervjuetoder. Det är dock ingen nackdel att kombinera flera intervjuetoder i en undersökning. En kombination av olika metoder kan öka validiteten i undersökningen (Halkier 2010). Metoderna kan också komplettera varandra och därigenom producera kunskap om fenomenets olika dimensioner (ibid.). I denna studie kommer materialet från

---

⁶ En halvstrukturerad intervju har genomförts med representanter från Gästrikre räddningstjänst. Denna intervju har används som bakgrundsmaterial i studien. Inledningsvis skulle intervjuer ha genomförts med representanter för polis och socialtjänst, men eftersom studien fokuserar specifikt på skolbränder har inte intervjuer genomförts med dessa representanter utan istället med personer som dagligen befinner sig i skolan. Denna studie kommer således endast att fokusera på hur skolpersonal och ungdomar i högstadiet ser på anlagd brand.

fokusgruppsintervjuerna och materialet från djupintervjuerna att användas som ”likvärdiga källor” (jmf. Halkier 2010).

Både fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna har i samtliga fall varit halvstrukturerade. Vid halvstrukturerade intervjuer finns ett antal teman och frågor som ska belysas, men frågornas ordning och form kan ändras vid varje intervju (Kvale 1996). Vid intervjuerna användes en frågeguide med generella teman som skulle behandlas men ordningen och de exakta frågeställningarna kunde variera mellan olika intervjuer. Frågorna ställdes så öppet som möjligt för att få respondenterna att tala. Respondenterna uppmuntrades också att diskutera andra ämnen som de upplevde som relevanta (jmf. Dell and Papagiannidou 1999). Följande teman behandlades i samtliga intervjuer:

- Definition/innebörd av anlagd brand.
- Anlagd brand som ett individuellt eller gruppfenomen.
- Skillnader och likheter mellan anlagd brand och andra brott.
- Hur bör man agera om det brinner i skolan, till exempel i en papperskorg?
- Förebyggande av anlagda bränder.
- Upplevelser av utbildning från räddningstjänsten.
- Varför anlägger ungdomar bränder i skolor?
- Förekomst av eldande i skolan⁷.

I några intervjuer med ungdomar presenterades efter frågorna ett antal fall/händelser som respondenterna skulle diskutera och reflektera kring (bilaga 1). Syftet att diskutera dessa händelser var att få ungdomarna att tala mer utförligt om anlagd brand.

Ett generellt kriterium för kvalitativ forskning är att fortsätta intervjua tills man inte får veta något nytt (Halkier 2010) vilket brukar kallas för ”teoretisk mättnad”. Vid fokusgruppsintervjuer anses ämnet vara ”mättat” när det vid varje ny grupp tillkommer mindre och mindre information (Wibeck 2000). I denna studie bedömdes att fokusgruppsmaterialet tillsammans med de halvstrukturerade intervjuerna gav en ”mättnad”. Vid de sista intervjuerna i studien framkom i stort sett ingen ny information och därmed ansågs antalet intervjuade personer och antalet genomförda intervjuer vara tillräckligt.

2.1.1 Intervjuer med ungdomar

I den första studien genomfördes intervjuer med 32 ungdomar i åldern 14-16 år. Sex fokusgruppsintervjuer genomfördes med 26 ungdomar. Dessutom genomfördes tre djupintervjuer med totalt sex ungdomar (två ungdomar per intervju). Antalet deltagare i varje fokusgrupp varierade mellan tre och sex⁸. Intervjuerna tog mellan ca 25 minuter och en timme. Samtliga intervjuer genomfördes i ett enskilt rum på skolan tillhandahållet av rektor eller mentor/klassföreståndare. En fördel med denna plats kan vara att det är en bekant miljö för ungdomarna som möjliggör en avslappnande diskussion (jmf. Wibeck 2000). För att studera eventuella skillnader i synsätt mellan könen genomfördes tre intervjuer endast med flickor och två intervjuer genomfördes med endast pojkar. De övriga intervjuerna genomfördes med blandade grupper.

---

⁷ I många intervjuer började ungdomar och skolpersonal relativt omgående tala om eldande utan att frågan hade ställts. Frågan ställdes endast i de intervjuer där respondenterna inte hade diskuterat ämnet.

⁸ Halkier (2010) rekommenderar att antalet deltagare i en fokusgrupp bör vara mellan tre och tolv personer.

Ungdomarna rekryterades genom att mentor/klassföreståndare eller rektor delade ut ett brev med information om projektet och en förfrågan om deltagande till en eller flera klasser (se bilaga 2). Sedan tog de elever som ville delta i intervjuer med detta brev hem till sina föräldrar för samtycke. Brevet med föräldrarnas underskrift samlades sedan in av mentor/klassföreståndare eller rektor. Inledningsvis skulle endast fokusgruppsintervjuer med ungdomar ha genomförts, men på grund av sjukdom kunde tre intervjupersoner inte närvara, vilket resulterade i att djupintervjuer genomfördes istället för fokusgruppsintervjuer med tre grupper.

2.1.2 Intervjuer med skolpersonal

I studien med skolpersonal intervjuades totalt 13 personer. Två fokusgruppsintervjuer genomfördes med totalt sju personer. Dessutom genomfördes fem djupintervjuer med totalt sex personer. Målsättningen var ursprungligen att endast genomföra fokusgruppsintervjuer med skolpersonal men pga. att detta inte var möjligt beslutades att även inkludera djupintervjuer. Den främsta anledningen till varför skolpersonalen inte kunde delta i fokusgruppsintervjuer berodde på att det var svårt att samla ett större antal på samma plats vid samma tidpunkt.

Till skillnad från ungdomarna genomfördes fokusgruppsintervjuerna med skolpersonalen med redan etablerade grupper. I samtliga intervjuer kände skolpersonalen varandra som kollegor som träffas regelbundet. En fördel att genomföra intervjuer med personer som känner varandra är att de tidigare kan ha diskuterat ämnet och därigenom kan relatera till varandras kommentarer och händelser som de dagligen kommer i kontakt med (Kitzinger 1994).

Intervjuerna med skolpersonalen genomfördes med relativt inbördes homogena grupper. Enligt Wibeck (2000) underlättas interaktionen vid fokusgruppsintervjuer om gruppmedlemmarna har liknande socioekonomiska bakgrund, kunskap och utbildning och hon anser att det är bra strategi att använda inbördes homogena grupper.

2.2 Transkribering

Samtliga intervjuer spelades in på band och transkriberades av författaren. Samtliga respondenter godkände att intervjuerna spelades in på band. Citaten används i studien som illustrativa exempel på respondenternas resonemang. Syftet med att exemplifiera med citat är att lyfta fram innehåll snarare än lingvistiska strukturer (mot bakgrund av studiens syfte). Vid transkriberingen användes några generella transkriberingsregler (se bl.a. Halkier 2010):

_	talaren understryker något
[skratt]	skratt eller andra muntliga uttryck
...	kortare paus
/	talaren blir avbruten eller avbryter
[---]	Ett längre stycke har tagits bort av författaren

I studien har samtliga respondenter fingerade namn för att undvika identifiering. I vissa citat används inget namn för att undvika identifiering. Ungdomarna tillfrågades om ålder men inte om etnisk bakgrund. Frågan om etnicitet diskuterades i vissa intervjuer, men då var det en fråga som lyftes fram av ungdomarna.

2.3 Urval

Informanter rekryterades från totalt sex skolor, två skolor i Motala kommun och fyra skolor i Gävleborgs län. Det ansågs i ett tidigt skede viktigt att inkludera flera skolor och flera orter (både tätort och landsbygd) för att möjliggöra jämförelser mellan skolor och mellan orter.

Rekryteringen av informanter (både ungdomar och skolpersonal) gick i samtliga fall till på följande sätt: (1) ett e-postbrev skickades till slumpvis utvalda rektorer, (2) om rektorerna svarade att de var intresserade att delta i projektet kontaktade de författaren och diskuterade vidare förfarande, (3) klassföreståndare/mentor eller rektor ansvarade för intervjuerna på plats (dvs. anordnade lokal och tid för intervjuerna) och att skicka och inhämta brev om föräldrarnas samtycke.

Det var svårt att rekrytera informanter till denna studie. Rektorerna fungerade som kontaktpersoner som hjälpte till att rekrytera respondenter genom att förmedla informationen om projektet till mentor/klassföreståndare och/eller föräldrar, men i många fall avböjde de medverkan. E-postbrev om förfrågan om att delta i projektet skickades till ca 45 rektorer (som ansvarade för årskurs 7-9) i Motala kommun, Gävleborgs län och Uppsala⁹. Endast sex rektorer svarade att de ville delta i projektet. Det kan finnas olika anledningar till varför skolornas rektorer inte ville hjälpa till att rekrytera informanter. De främsta anledningarna, enligt rektorerna som svarade på e-postbrevet, berodde på tidsbrist eller för många andra ”aktiviteter”. Citaten nedan är illustrativa exempel på vanliga svar från de rektorer som avböjde medverkan:

Hej. Jag har idag pratat med mitt arbetslag. Vi har idag inget intresse av att delta i din undersökning. Ämnet är bra, men vi dras mellan olika aktiviteter och nya arbetsuppgifter dagligen, tyvärr. Vår skola har ett samarbete med X Räddningstjänst där brandmän besöker vår skola och informerar elever med jämna mellanrum. Våra klasser har varit på studiebesök i augusti och fått information-diskussion.

Hej My!

Jag tog med det till vår ledningsgrupp. Vi är rörande eniga om att förebyggande arbete är av största vikt, men vi bestämde att vi inte kan delta i din undersökning. Vi får som jag sa många förfrågningar och måste därför hårt prioritera vad vi använder vår tid till.

2.4 Etik

Innan intervjuerna med ungdomarna har samtycke inhämtas från förälder/vårdnadshavare via brev (se bilaga 2). I detta brev informerades föräldrarna om projektets syfte, att barnets deltagande var frivilligt, om respondentens rätt att avbryta sin medverkan, om anonymitet, vem som var finansör och varför deltagandet var viktigt. Vid själva intervjutillfället tillfrågades och upplystes ungdomarna också om projektets syfte, att deltagandet var frivilligt,

---

⁹ Försök gjordes även att rekrytera intervjupersoner i Uppsala där de flesta rektorer kontaktades, men trots att e-postbrev om förfrågan om att delta i projektet (samt påminnelser) skickades svarade samtliga att de inte ville, inte kunde delta i projektet eller svarade inte alls.

att de hade rätt att avbryta sin medverkan, om anonymitet, vem som var finansiär, och varför deltagandet var viktigt.

Även skolpersonalen som intervjuats har informerats projektets syfte, att deltagandet var frivilligt, att hon/han hade rätt att avbryta sin medverkan, att både skolan och respondenten är anonyma i studien, vem som var finansiär och varför deltagandet var viktigt.

3. UNGDOMAR OCH ANLAGD BRAND

3.1 Inledning

Trots att studier har visat att bränder ofta anläggs av ungdomar under 18 år (bl.a. Simonson 2007, Perrin-Wallqvist och Norlander 2003) finns begränsad forskning om hur ungdomar ser på och diskuterar anlagd brand. Eftersom det sker runt 200 bränder i skolor per år i Sverige är det viktigt att även förstå och belysa hur ungdomar som dagligen befinner sig i skolan tänker och resonerar kring anlagd brand.

Denna delstudie syftar till att undersöka samspelet mellan ungdomar och vilka normer som finns kring anlagda bränder. I studien undersöks bland annat hur ungdomarna definierar anlagd brand, vilken kunskap de har om anlagd brand (till exempel kunskap om konsekvenserna, hur man släcker och hur man larmar), om de anser att det finns likheter och skillnader mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet och om de anser att anlagd brand är ett individuellt fenomen eller ett gruppfenomen. I studien undersöks också i vilka frågor det råder konsensus och när ungdomarnas attityder skiljer sig mellan varandra. Delstudien har också ett komparativt perspektiv genom att den jämför eventuella skillnader i synsätt mellan flickor och pojkar, mellan olika kommuner och mellan tätort och landsbygd.

3.2 Resultat

I intervjuerna med ungdomarna framkom ett antal centrala huvudteman (gemensamma språkliga mönster) som kommer att beskrivas i detta avsnitt: (1) *anlagd brand*, (2) *eldande i skolan*¹⁰, (3) *konsekvenser och förebyggande*. Under respektive huvudtema beskrivs olika underteman/underkategorier som har identifierats i intervjuerna.

3.2.1 Anlagd brand

”Att tända på någonting med flit”

Den första frågan som ställdes till ungdomarna i samtliga intervjuer handlade om vad en anlagd brand innebär. Majoriteten av ungdomarna känner till att anlagd brand är reglerat i lag. De flesta ungdomar nämner indirekt att anlagd brand förutsätter uppsåt. Ingen nämner dock begreppet ”uppsåt”. Många ungdomar säger att anlagd brand är att tända på någonting ”med flit”. Andra menar att anlagd brand är när ”någonting ska förstöras” eller ”när det är planerat”.

I de flesta intervjuer menar ungdomarna att de har haft minst en anlagd brand på skolan. Många ungdomar säger att de har haft minst tre anlagda bränder på skolan. Dessa bränder har, enligt ungdomarna, i de flesta fall börjat i papperskorgar på toaletter. De flesta ungdomar säger dock att de inte har sett själva branden utan har hört om branden via ”rykten”. Några ungdomar berättar om anlagda bränder på skolan där räddningstjänsten inte har kommit. Ett fåtal ungdomar säger att lärare eller andra vuxna har berättat om branden i skolan. Att

---

¹⁰ Temat som handlar om eldande i skolan diskuterades i större utsträckning i intervjuerna och därför har detta tema fått större utrymme i detta resultatavsnitt.

skolbränder ofta börjar i papperskorgar eller på toaletter överensstämmer med tillgänglig svensk statistik om vanliga startutrymmen för skolbränder (MSB, 2011b). Enligt räddningstjänstens insatsrapporter är badrum/toalett/bastu de vanligaste startutrymmena vid anlagda bränder i skolbyggnader¹¹.

En vanlig företeelse i skolor är att automatlarm går igång utan att det brinner. Detta är problematiskt eftersom det dels kan leda till att larmen inte tas på allvar och dessutom kan det resultera i att räddningstjänstens resurser binds upp och utryckningstiden förlängs (Pettersson och Szymanski 2008). I denna studie nämner ungdomarna att de ofta har larm som går igång utan att det är en brand. I vissa skolor händer det ”några gånger per år”, men i andra skolor händer det flera gånger varje dag:

Hanna: Förra terminen så gick det så himla mycket larm.

Rebecca: Ja.

Hanna: För vi har ju tjuvlarm på skolan också. Och då har dom ju kommit på hur man får igång det där. Och varje gång det går så kostar det ju skolan 2000 kronor och då kunde det gå alltså fyra gånger om dagen ibland. Och i början då visste ju inte dom om det var brandlarm eller om det var tjuvlarm och så sprang man ut varenda gång. Så jättemånga lektionstimmar gick åt till det här.

Anlagd brand som gruppfenomen

Det råder konsensus bland ungdomarna att anlagda skolbränder huvudsakligen är ett gruppfenomen, någonting man gör tillsammans med andra. Ett fåtal ungdomar nämner att man kan anlägga skolbränder själv, men att det då handlar om ”pyromani” och att det är ovanligt när det gäller skolbränder:

Anna: Man gör ju inte... alltså man kommer inte på det så här själv ”ja nu ska jag liksom”, man är inte helt själv.

Johanna: Nej. Om man anlägger nånting själv då är man oftast psykiskt sjuk. Pyromaner finns det ju.

ML: Mm. Och dom som anlägger bränder i skolor, är dom pyromaner eller /

Anna: / nej det tror jag inte.

Flera ungdomar menar att anlagd brand är ett gruppfenomen eftersom det till exempel inte ”är lika kul att göra det själv”. Följande citat är ett exempel på hur ungdomarna resonerar kring anlagd brand som gruppfenomen:

ML: Anlagd brand, tror ni att det är någonting man gör tillsammans med andra eller är det nånting man gör själv?

Isabelle: Tillsammans med andra.

Emma: Det tror jag också att de flesta de gör det för att ha nånting att göra och jag tror inte att dom tycker att det är särskilt kul att göra det själv. Man får ju liksom en kick av att göra det med andra om man säger så.

Isabelle: Gör du det själv ger det ingenting.

---

¹¹ Enligt räddningstjänstens insatsrapporter var de vanligaste startutrymmena vid anlagda bränder i skolbyggnader (mellan åren 1996-2010): trapphus/korridor/hall (23 %), badrum/toalett/bastu (17 %), annat (17 %), utanför byggnaden (14 %), samlingslokal (7 %). De vanligaste startföremålen vid anlagda bränder i skolbyggnader var samma period: annat (38 %) (varav majoriteten i pappersprodukter och olika typer av avfallsbehållare), papper/kartong (14 %), byggnadens utsida (13 %), lös inredning (13 %), okänt (5 %) (MSB 2011b).

Emma: Nej. Sen vill man väl visa upp sig för andra också. Att man vågar det och det. Och då är det liksom roligare. Jag tror inte det är nånting man går och gör själv.

I flera grupper säger ungdomarna att det är ett fåtal individer, ett "gäng", som står för det mesta av "problemen" i skolan (och även anlägger bränder). Antalet individer som ingår i detta "gäng" varierar mellan de olika skolorna. I flera grupper säger ungdomarna att "gänget" består av ett tiotal personer, men kring denna grupp kan det finnas fler som "hänger med ibland". Nedan diskuterar Paula och Sigrid hur många som ingår i "gänget" i deras skola:

Paula: Men dom flesta som var med i gänget dom... dom går lite till och från. För några i vår klass dom är med där ibland. Alltså typ om man... som vi hade soffor här förut i kafeterian. Men så var det den här gruppen då, tror jag, som tar sönder sofforna och då så är det några från vår klass som brukar sitta med dom. Så då kan det ju vara så att "ja men vi river sönder den här soffan", "ja men visst". Och så gör man det liksom. Det är nog lite från alla klasser och dom är lite till och från. Men dom som är med... dom är ju med, hela tiden då.

Sigrid: Så det kanske är tio ungefär som är med liksom hela tiden. Och sen är det några som inte alls är med. Alltså som hänger på ibland och skiter i det ibland. Så att det liksom aldrig är exakt samma personer.

Förutom att tala om anlagd brand som gruppfenomen var det få ungdomar som pratade om vilka ungdomar som anlägger bränder (trots att detta var en av frågorna). Istället började ungdomarna prata om vilka som eldar i skolan (se 3.2.2).

Anlagd brand är ett allvarligt brott

De flesta ungdomar menar att anlagd brand är ett mycket allvarligt brott. När ungdomarna jämför anlagd brand med andra brott är det flera som jämför anlagd brand och narkotikabrott. Många ungdomar menar dock att anlagd brand är ett allvarligare brott än narkotikabrottslighet eftersom det kan "skada fler" eller "skadar andra". I följande citat diskuterar ungdomarna skillnaderna mellan anlagd brand och narkotikabrott:

Sigrid: Det beror på, alltså tar man det själv så är det ju liksom... Det blir ju mer ens eget problem fast man kanske inte ... man kanske behöver hjälp utifrån för det skadar ju en själv. Men sen tycker jag det är, alltså, om man säljer vidare till andra eller alltså sådana grejer då tycker jag det är ett större problem än bara själv ta det om man säger. Samtidigt, jag tycker det ligger rätt så lika med anlagd brand. Fast samtidigt är anlagd brand /

Paula: / Det är mycket värre /

Sigrid: / Ja det skadar fler. Ja det skadar fler personer. Det är inte liksom bara /

Simon: / Jo med tanke på att nån kan dö i en anlagd brand.

Sigrid: Ja för man kan ju inte veta i fall, alltså om man gör det på en eftermiddag eller en helg eller nåt sånt där, att en lärare inte sitter och jobbar sent eller är och hämtar nånting eller någon vaktmästare eller vad som helst. Så att det, ja liksom, alltså, man vet ju aldrig egentligen i fall det är, i fall det inte är nånting därinne.

Några ungdomar berättar att det förekommer droger på deras skolor, både att det finns personer som använder droger i skolan och att det går att köpa droger. Ingen fråga i intervjun handlade dock om förekomsten av droger så detta var något som togs upp av ungdomarna själva i intervjuerna. I några skolor var droger mer förekommande än vid andra skolor. En

respondent säger att det är samma personer som tänder eld på skolor som begår andra typer av brott, till exempel narkotikabrott. Det är ungdomar som ”inte bryr sig”:

Dom som vågar testa på det, dom vågar ju testa på att tända eld på skolan. Dom har ju liksom... Kan man sitta och röka en holk varje dag liksom till lunch så kan man ju tända på en skola liksom. Det är ju liksom ... man bryr sig inte, man skiter i det. (*Sebastian*)

3.2.2 Eldande i skolan

Vanligt med eldande i skolan

I intervjuerna med ungdomarna diskuteras anlagd brand i mindre utsträckning. De flesta känner till eller har hört talas om en eller några anlagda bränder på skolan, men flera säger också att de inte vet så mycket om hur det gick till och varför. I de flesta grupper började ungdomarna istället tala om eldande i skolan. Dessa diskussioner skiljer sig från diskussionerna om anlagd brand genom att de är mer detaljerade och ofta i form av berättelser. Det är inte förvånande att det förekommer berättelser om eldande i skolan men inte om anlagd brand. De flesta ungdomar menar att det sällan eller mycket sällan förekommer anlagda bränder i deras skolor men många säger att det är vanligt förekommande med eldande i skolan. Att det förekommer berättelser om eldande i skolan och inte om anlagd brand kan vara ett tecken på att de har större indirekt eller direkt erfarenhet av eldande. En del ungdomar berättar själva om att de eldar i skolan (detta trots att det inte ställdes frågor om deras egna erfarenheter). Andra ungdomar berättar om klasskamrater eller andra elevers eldande.

Att många ungdomar i denna studie menar att eldande är vanligt förekommande är inte förvånande. Flera nationella och internationella studier har visat att lek med eld är vanligt bland ungdomar, även i högstadieåldern (bl.a. Grolnick m.fl. 1990, Terjestam och Rydén 1995). En undersökning av Terjestam och Rydén (1995) visade att 80 % av skolungdomarna i högstadiet (n=243) någon gång har lekt med eld. I en annan studie av Grolnick m.fl. (1990) hade runt en tredjedel av respondenterna (n=770) mellan 6-14 år någon gång lekt med eld¹². Det som är ett intressant resultat är inte det faktum att ungdomarna säger att det är vanligt att elda utan snarare att det anses vanligt att elda *i skolan, på skolgården* och även *under skoltid*. Flera ungdomar distanserar sig från begreppet ”lek med eld” och menar att ”leka” är något man gör när man är yngre och inte i högstadiet. I högstadiet ”håller man på” med tändare, eld och/eller hårspray.

Ungdomarna berättar om olika händelser de har sett, hört talas om eller själva varit med om, bland annat nämns följande: ”kasta ut tändstickor genom fönstret”, ”eldar papper” (toalettpapper eller skrivbordspapper), ”slänga tändare i marken så att den exploderar”, ”tända med tändare på bord” eller ”smälla hårspraybomber”. I några grupper berättar ungdomarna om att det förekommer eldande av papper utan att det upptäcks:

---

¹² Det finns också studier som visar att eldande är ovanligt bland ungdomar. Enligt BRÅ:s återkommande självrapportundersökning som genomförs i årskurs nio har antalet niondeklassare som svarade att de under de senaste 12 månaderna någon gång ”utan tillåtelse tänt eld på något värdefullt, till exempel en lada, bil, skog eller byggnad” legat runt 5-6 % mellan åren 1995 och 2003 (Ring 2005). Frågeställningen är dock relativt snäv och det kan hända att den exkluderar ungdomar som har tänt eld på andra föremål än de som anges.

Pernilla: Eller så eldar dom papper /
Lina: Ja. Alltså.
ML: Vad är det för papper då?
Lina: Skrivpapper.
ML: Var gör man det nästan då?
Lina: Där vid kafeterian eller vid skolgården.
ML: Mm. Hur släcker man det sen då?
Lina: Ställer sig på det.
ML: Ja. Så det är ingen lärare som, som ser det?
Lina: Nej.
Pernilla: Nej.

I flera grupper berättar ungdomarna att det är relativt vanligt att ”hålla på” med tändare. Några ungdomar kallar det för ”lek” med tändare och andra kallar det att ”sitta och hålla på” med tändare. Ungdomarna berättar att andra elever eller de själva använder tändare för att till exempel tända eld på bordskivor, skor, strumpor eller hår. Ungdomarna nämner också att det förekommer att ungdomar ”trimmar” tändare, kastar tändare i marken så att de exploderar eller går runt och tänder i luften. Vissa ungdomar säger att de själva använder tändare eftersom ”om har man en tändare så sitter man och kanske leker med den lite” eller ”alla går ju runt med tändare”. Andra säger att de är rädda för andra elever som använder tändare. Ett exempel på en berättelse om rädsla för tändare finns i följande fokusgruppsintervju:

Maja: Ja så här i håret. Alltså, man blir ju nästan rädd för man vill ju inte liksom bli bränd eller nåt /
Paula: / Det är ju ingen som vill ha håret uppbränt.
Maja: Nej.
Paula: Och sen sitter dom liksom under fötterna och liksom när dom bara har strumpor på sig och det är ju väldigt... Alltså det är ju inte kul. Det är ju väldigt... Det är jätteobehagligt och sitta då, bredvid liksom.
Sigrid: Så att, ja... Och dom gör det liksom inomhus. Det är inte liksom på skolgården. Dom sitter så här liksom.
Maja: På lektionerna har dom gjort det.
Paula: Ja. Dom sitter ju på lektionerna när lärarna liksom pratar. Så sitter dom och leker med tändaren liksom.

Flera ungdomar nämner att det främst är de som röker som ”håller på” med tändare. Men det finns också undantag. En respondent berättar att han har en tändare men tycker att det är ”tråkigt” att leka med tändare:

Men jag liksom... Jag har rökt i två år när jag har gått här. Och jag har haft tändare på mig... Ja, jag kanske har en tändare på mig som ligger i skåpet, men jag sitter ju inte och leker med den. Det bli ju... Vad ska jag leka med den för? Det blir ju bara tråkigt liksom. Då kan man ju hellre gå runt och kolla vad som händer.

Både flickor och pojkar eldar i skolan

Flera studier har visat att det finns stora skillnader mellan könen vad gäller personer dömda för mordbrand. I USA arresterades 8200 ungdomar för mordbrand år 2003, men av dessa var

endast 12 % flickor (Hickle och Roe-Sepowitz 2010). I en studie konstaterades dock att andelen kvinnor i behandling för mordbrand är vanligare i jämförelse med andelen kvinnor som finns i behandling för våldsbrott (Enayati 2008).

Till skillnad från studier om anlagd brand, som ofta förknippas med pojkar, har studier visat att lek med eld i högstadieåldern är lika vanligt bland flickor som pojkar. I Terjestam och Rydéns (1995) enkätstudie svarade runt 75 % av de tillfrågade flickorna (N=106) i högstadiet att de hade lekt med eld, 60 % av flickorna svarade att de ”leker ibland” och 25 % svarade att de leker ”ofta/ganska ofta”. Av de tillfrågade pojkarna (N=137) svarade runt 85 % att de lekte med eld, 70 % svarade att de leker ”ibland” och 15 % att de leker ”ofta/ganska ofta”. I likhet med Terjestam och Rydéns studie menar de flesta ungdomar i denna undersökning att det är lika många flickor som pojkar som anlägger bränder och leker med eld. I några grupper nämner ungdomarna dock att de tror att flickor och pojkar eldar av olika anledningar. I citatet nedan menar till exempel Sigrid att hon tror att pojkar påverkas mer av gruppsyck när de eldar medan flickor oftare har problem och är mer planerande:

Men jag tror att killar mer av mer, alltså gruppsyck och så där, dom har lättare att gå under för det liksom. Och göra det därför att. Jag tror att tjejer är mer ... om vi skulle göra det då skulle det verkligen vara att man verkligen... alltså att man har problem. Om man säger så. Jag tror att killar är väl mer liksom ... ja att dom inte liksom planerar det medan tjejer kanske ... vi är nog mer så här att man tänker ut hur man ska göra. (*Sigrid*)

I denna studie går det inte att veta huruvida motiven för eldande skiljer sig mellan könen eftersom fokus i studien inte har handlat om ungdomarnas eget eldande. Däremot finns det inte några skillnader i hur eldandet beskrivs av pojkar och flickor. Både pojkar och flickor ger ofta detaljerande och ingående berättelser om olika typer av eldande som de har sett i skolan. Följande citat illustrerar hur pojkar och flickor berättar om eldande i skolan:

Simon: Det är ju en kille som har blivit bränd då. Han brände sig på armen så att allt hår på armen försvann.

ML: Jaha.

Kalle: Det var en tjej som började brinna i håret också.

ML: Vad hände då då? Vad gjorde hon?

Kalle: De var (ohörbart) och så brände hon i håret. Jag vet inte så mycket.

ML: Jaha det var inte hon själv som brände sitt eget hår utan det var någon annan som brände hennes hår?

Kalle: Ja. Fast man kan ta det från tändaren så att det blir gnistor. Då kan man skruva på den istället och då samlas det mycket och då blir det som en gnista som flyger ut och då hade det landat i hennes hår. Så att det tog eld.

//

Simon: Ja men det är det här med att sätta en tändsticka såhär [visar med två fingrar] så slår man iväg den. Så tänder den. Så snurrar den. Den kan ju landa på nån och bränna till det.

Ida: Leka med elden kan ju också vara, tycker jag, att man bara sitter och bränner på nån sån här liten plastgrej eller några kan ju ta nåt hårstrå och så liksom så det stinker riktigt och ... /

Kalle: / Vissa brukar bränna på sulorna på skorna.

I några grupper berättar flickor att de har sett andra eller själva ”håller på” med tändare och hårspray, parfym eller ”deospray” och vissa berättar om att de har sett detta i skolan under

flera års tid. Följande citat är ett exempel där några flickor förklarar hur man tänder på en hårspray:

Johanna: Ibland så sprutar man runt det bara för att för att det ska liksom lukta.

ML: Men hur... hur gör man det då?

Mia: Man sprayar på burken, sen sätter man tändaren framför så kan man ta bort tändaren för att spruta den så här och sen är det bara att spraya. Liksom den sprutar ut typ eld.

Det är intressant att det är så få skillnader mellan pojkar och flickors beskrivning av eldande i skolan och att både pojkar och flickor säger att såväl pojkar och flickor eldar i skolan. Särskilt intressant är detta mot bakgrund av att flera amerikanska studier har visat att det är betydligt fler pojkar än flickor som arresteras för mordbrand (*arson*). I Sverige behövs mer forskning om unga flickors eldande. Det finns också lite svensk forskning om unga flickor som har dömts eller misstänkts för mordbrand.

Orsaker till eldande i skolan

I intervjuerna diskuterar ungdomarna olika anledningar till varför ungdomar eldar i skolan. Vanliga orsaker som nämns är att man vill vara ”tuff” eller ”cool”. Det kan till exempel handla om att man vill visa sig tuff för de andra i klassen eller de äldre eleverna:

Om man kommer och börjar sjuan eller åttan så vill man ju visa sig tuff för dom som är äldre. Jag tror inte det finns hos dom som går i fyran att ta en tändare eller nåt sånt där. Och om man går i sexan, i mellanstadiet och så där, då har man inte riktigt nån äldre att visa sig tuff för. Man vill ju inte ”styla” för några treor eller nåt sånt. Kanske man vill visa sig tuff för några i klassen. (*Ida*)

Att det handlar om att visa sig tuff bekräftas även av Terjestam (2002) där motivet ”att det är tufft” var framträdande i ungdomars berättelser om eldande i årskurs åtta. Liksom flera andra studier (till exempel Santilla m.fl. 2003, Terjestam 2002) säger många ungdomar i denna studie att de eldar för att det är ”roligt” eller ”kul”. En annan vanlig orsak som nämns av ungdomarna är att det handlar om ”spänning” eller att ”få en kick”, vilket följande citat illustrerar:

Simon: Det är om man har tråkigt med kompisarna så vill man göra nåt roligt. Och så tänder man eld på nåt för att se hur det är liksom. Känna hur det är och tända på och så kanske man tycker det är... Ja.

Kalle: Vissa får väl en kick av att tända eld på saker.

Simon: Spänningen liksom med att se eld. Vanligtvis när eld bryter ut så är det ofta stora skogsbränder kanske och sånt där som man ska vara rädd för och då blir det lite spänning att se eld.

ML: Mm. Varför är det spännande och se eld?

Simon: Ja det är ju farligt. Men samtidigt är det ju nästan vackert.

Flera nämner att ungdomar eldar på grund av tristess och ”dötid” på rasterna (se 3.2.3).

Skillnader mellan eldande och anlagd brand

En vanlig diskussion i flera grupper handlar om skillnaden mellan anlagd brand och eldande i skolan. Många ungdomar tror att det finns skillnader mellan anlagd brand, lek med eld och att ”hålla på” med tändare. Men vad skillnaderna består i är ofta mycket diffust beskrivet. Till exempel i en grupp säger respondenterna att lek med eld är då ”man inte riktigt tänder eld på någonting”, ”man inte förstör nånting” eller ”att det släcks ganska fort”:

Ida: Lek tycker jag är att man inte riktigt tänder eld på nånting. Att man håller på och leker i luften och sånt där.

Simon: Ja men det är ju typ så att om man leker då är det ju liksom inte att försöka och tända på nånting och försöka lägga den någonstans så att man ja... /

Kalle: / Jag tycker också det är att man inte försöker bränna upp nånting utan att man bara leker med elden.

//

ML: Vad är anlagd brand?

Kalle: Ja det är väl när man försöker bränna ner nånting.

Simon: Till exempel det här med sittdynan. Dom tänder ju eld på nånting för att de vill... ja bränna det. Och då tar de eld på nånting annat och då blir det anlagd eftersom du har försökt bränna nåt.

//

Kalle: När man leker så brukar det vara att det släcks ganska fort så att det hinner inte brinna på nånting annat.

I flera intervjuer nämner ungdomarna att anlagd brand handlar om att ”försöka bränna ner någonting”. Ingen nämner dock vad som menas med ”försök” eller vad som menas med att ”bränna ner någonting”. Det som skiljer diskussionerna om anlagd brand med diskussionerna om eldande i skolan är att anlagd brand aldrig bagatelliseras. I samtliga grupper ser ungdomarna anlagd brand som en allvarlig företeelse. Men till skillnad från anlagd brand är det många ungdomar som inte ser eldande i skolan som lika allvarligt. Att elda kan till exempel vara någonting man kan göra ”när man har tråkigt” eller ”liksom bara för att det är kul”. Ingen av ungdomarna nämner att lek med eld, eldande eller att ”hålla på” med tändare är ett allvarligt fenomen. Ett exempel på sådant mindre allvarligt eldande är att ”hålla på” eller ”leka” med tändare som nämns av flera ungdomar:

Så det här med tändarna, att man bara går runt liksom bara knäpper av, knäpper på. Det är väl mer lek med eld. Anlagd brand det är liksom om man liksom gör det med syfte. Det är som med mord. Då är det nåt man planerar liksom. Det kan man säga med anlagd brand, att man planerar det. När man leker då gör man det liksom bara för att det är kul.

3.2.3 Konsekvenser och förebyggande

Konsekvenser av anlagd brand

En av frågeställningarna handlar om att studera huruvida ungdomar känner till konsekvenserna av anlagd brand. Syftet är att undersöka dels på vilket sätt ungdomarna agerar vid brand i skolan och dels att undersöka om de känner till vilka straff/åtgärder som förekommer vid anlagd brand. Detta studerades dels genom att ungdomarna fick diskutera ett

antal fall/händelser (se bilaga 1) och dels genom att de tillfrågades ”vad är det första du gör om du ser att det brinner i en papperskorg?”.

I samtliga grupper är ungdomarna mycket positiva till räddningstjänsten i allmänhet. Några säger att det verkar vara ”coolt” och ”spännande” att vara brandman. De flesta respondenter säger att de har fått brandutbildning från räddningstjänsten genom till exempel studiebesök, temadagar på skolan eller på brandstation och/eller information i aulan. Majoriteten talar om brandutbildningen i positiva termer som ”roligt” och ”spännande”. De flesta säger också att de kan hantera eld och att de vet hur de ska agera om det brinner, till exempel om det brinner i en tröja, om det brinner i en lägenhet, hur man kväver eld på en brinnande docka eller om det brinner i en kastrull. Däremot säger flera att de är osäkra på hur de skulle agera om det brinner i skolan, till exempel om det brinner i en papperskorg. Flera säger att de inte skulle göra någonting om de ser att de brinner i en papperskorg. En anledning till varför de inte skulle göra någonting kan bero på att man ”skulle få skit för det”:

ML: Vad är det första ni gör om ni ser att det brinner i en papperskorg?

Pontus: Jag skulle inte göra så mycket.

Sebastian: Titta. Ja... /

Pontus: / Nej.

Sebastian: Man säger kanske ”hörru du kolla här, det brinner”

Pontus: Jag skulle faktiskt inte göra så mycket om jag ska vara ärlig. Jag skulle bara stå och kolla på det. Bara ja /

Sebastian: / Det är inte mitt problem.

Pontus: Nej.

Sebastian: För går vi fram... Ja om vi säger att du och jag skulle gå fram då skulle vi få skit för det.

Pontus: Ja. Så är det jämt.

//

Sebastian: Har man varit busig en gång, riktigt busig en gång, då har man... då är man alltid busig. Det är som jag. Jag var jävlig i sjuan och liksom så fort det händer nånting nu då kommer dom till mig. Ja eller till dig då [till Pontus].

Flera ungdomar säger att de i första hand skulle försöka få tag på en lärare om de ser att det brinner i en papperskorg. Några säger att de skulle försöka hitta en brandsläckare. Majoriteten av ungdomarna vet hur man använder brandsläckare, men många vet inte var brandsläckarna finns på skolan.

De flesta ungdomar känner till att den som anlägger en brand kan få skadestånd. Få ungdomar känner till att man kan dömas till mordbrand.

Hur kan anlagd brand förebyggas?

Flera ungdomar önskar att både räddningstjänst och lärare skulle prata mer specifikt om anlagd brand. De nämner att de har kunskap om hur man släcker och larmar men inte specifikt om hur man ska agera vid en brand i skolan. Flera ungdomar säger att de inte har fått information specifikt om anlagd brand utan om eldhantering generellt:

ML: Har ni pratat om det i skolan nånting?

Sigrid: Nej.

Paula: Inte mycket.

Erik: Jo. Det var ju en brandman här /

Sigrid: / Det var ju den här... ja men vi pratade inte om /

Paula: / Men vi pratade inte om anlagda bränder.

//

Sigrid: Alltså man har haft så här hur man släcker bränder och vad är... och hur man ska göra i fall det brinner och sånt där. Har vi fått också.

Erik: Då testade vi dom där pulversläckarna då.

Sigrid: Jämföra skillnaderna mellan dom och så här /

Paula: / Och vilka sorts ... eller så här alkohol eller vad det var /

Sigrid: / Ja som brinner bäst.

Paula: Som brinner bäst.

//

ML: Vad tycker ni att skolan kan göra när det gäller anlagda bränder då? Hur tycker ni att man kan förebygga anlagda bränder?

Paula: Man kanske... kan kanske kan prata om det mer.

Maja: Liksom där... där hör man ju ingenting.

Paula: Vi har aldrig pratat om det.

Maja: Nej.

Paula: Inte på högstadiet. Dom har aldrig ens nämnt det. Det tror jag inte. Det var bara på den här eld-grejen i lågstadiet.

Sigrid: Ja det var det.

Paula: Men aldrig annars.

Sigrid: Nej.

Paula: Alltså det är inte ens... Dom nämner det inte ens.

Sigrid: Och efter att vi pratade om det, så här "ja det var bra", "okej" och sen så var det liksom så. Så att man liksom skulle göra det lite mer att vad som händer egentligen och alltså inte straff på det, men liksom vilka är det som drabbas. För det drabbar ju så jätta många människor. Och liksom pengar och allt sånt där.

Det är stora skillnader mellan de olika grupperna i hur mycket brandutbildning de har fått. I samtliga grupper säger ungdomarna att de har fått information om eldhantering från räddningstjänsten vid ett eller flera tillfällen. Men antal tillfällen varierar mellan de olika grupperna. I en skola kan ungdomarna inte komma på något tillfälle som de har pratat om brand. De kommer ihåg en utrymning i lågstadiet men sedan dess har de inte haft brandutbildning. I en annan grupp säger ungdomarna att de fått utbildning under mellanstadiet och att de önskar information även i högstadiet:

Emma: Sen när man gick på mellanstadiet så fick man ju gå på studiebesök liksom till brandkåren och så. Det var mycket mer sånt då. Nu är det ingenting. Det tycker jag att det borde vara. I alla fall att de kommer hit.

Isabelle: Det är ju i den här åldern man gör nånting. Det var ju här i sexårs, men vilken sexåring tänder eld på skolan [skratt].

Många ungdomar lyfter fram enkla och konkreta lösningar för hur anlagda skolbränder skulle kunna förebyggas. Flera nämner åtgärder som handlar om hur man kan åtgärda tristess eller "dötid" i skolan och genom detta indirekt förebygga skolbränder. Många säger att en orsak till

varför eldande i skolan förekommer är på grund av att det finns för lite att göra på rasterna och flera menar att det ”inte finns något att göra på rasterna”. Ungdomarna säger att de på rasterna till exempel ”mest hänger i korridorerna”, ”sitter bara och pratar”, ”står man bara”, ”står i ett hörn eller sitter, eller så bara sitter man där tills man går därifrån”, ”sitter i korridoren”. I en grupp menade ungdomarna att om det skulle finnas lika ”roliga grejer” som på ungdomsgården skulle ”dom som håller på med eld hålla på med det istället”. Några ”roliga grejer” var ett biljardbord, en TV och fler datorer i datasalen. I en annan grupp säger en flicka att ”roliga spel” skulle kunna vara ett alternativ:

Kalle: Dom har ju kort här som man kan låna och gitarr utan strängar [skratt].

Simon: Ja.

Ida: När jag stod i kafeterian för ett tag sen så hade dom ett helt skåp där med en massa spel. Som jag inte visste om heller. Jag tycker man kunde ta fram dom mer så att man har lite roliga spel så att man har nånting och göra.

I några grupper diskuteras att anlagda skolbränder skulle kunna förebyggas genom att förändra skolgården:

Ida: Ja inte att dom ska sätta upp gungor eller nånting utan att jag tycker att dom kan göra nånting bättre ute så man kan vara ute mycket mer. Annars sitter man inne så har man tråkigt och så tar man fram tändaren.

ML: Mm. Vad skulle man kunna ha för nånting ute?

Ida: Man skulle kunna ha platser så att man kan sitta där. Det är många som hänger runt där omkring mopederna och röker och så där.

Flera ungdomar säger att det borde finnas ”rökförbud” och ”förbud mot tändare” i skolan. Några menar att lärarna borde göra mer för att hindra att tändare förekommer, särskilt på lektionerna:

När man ser elever med tändare på lektionerna så kanske man kan ta dom. Det kanske skulle kunna funka. (*Samuel*)

Ungdomarna tillfrågades om vad de ansåg om kameraövervakning, men det rådde delade meningar bland ungdomarna huruvida det skulle kunna förebygga skolbränder. Många ungdomar säger att det inte ”spelar någon roll” om det finns kameror i skolan. De flesta menar dock att kameraövervakning inte skulle vara ett bra alternativ för att förebygga skolbränder. De som var mest positiva till kameraövervakning var två ungdomar som går i en skola där de använder värmesensorer:

Hanna: Jag tror att det skulle vara bra med kameraövervakning för då skulle man veta varje gång vem det är och då skulle man ju få reda på varför då också förmodligen om dom har nån anledning. Vilket dom antagligen inte har.

Rebecca: Det skulle hjälpa oss jättemycket.

Hanna: För sensorerna talar ju aldrig om vem det är. Det kan du ju aldrig få reda på med dom liksom. Och när man väl har grejer som sitter uppe kan man väl göra det ordentligt på en gång då.

I Sverige används så kallade värmesensorer i större utsträckning än kameror i skolor, huvudsakligen för att minska skadegörelse. I mars 2010 fanns 509 kameror i skolor i Sverige (TT, 24/3-2010). I andra länder, till exempel Storbritannien, är dock kameraövervakning i skolor betydligt vanligare. Enligt Garland (2001) är fenomenet

med kameraövervakning i skolor ett exempel på en förändring av värderingar från tanken om *social integration* till *system integration*, där fokus är en situationell kontroll av avvikande beteende. En studie i England har dock visat att kameraövervakning inte fungerade som ett effektivt system för ”självkontroll” bland elever på lång sikt (Hope 2009).

3.3 Sammanfattning

Delstudien syftade till att undersöka vilka normer som finns kring anlagd brand bland ungdomar i åldern 14-16 år, till exempel studerades hur ungdomarna definierade anlagd brand, vilken kunskap de hade om konsekvenserna, likheter och skillnader mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet. Delstudien syftade också till att jämföra eventuella skillnader i synsätt mellan flickor och pojkar, mellan olika kommuner och mellan tätort och landsbygd. För att undersöka ungdomars syn på anlagd brand genomfördes tre halvstrukturerade djupintervjuer och sex fokusgruppsintervjuer med totalt 32 ungdomar. Intervjuerna genomfördes i sex olika skolor i Motala kommun och Gävleborgs län.

Det rådde konsensus bland de intervjuade ungdomarna att anlagd brand är ett mycket allvarligt brott och mycket allvarligare än till exempel graffiti och narkotikabrott eftersom anlagd brand kan ”skada” många människor. De flesta säger att de har haft minst en anlagd brand på skolan, men få ungdomar har sett själva branden utan har hört talas om den via ”rykten”. Dessa bränder har, enligt ungdomarna, i de flesta fall börjat i papperskorgar på toaletter. Anlagda skolbränder ses huvudsakligen som ett gruppfenomen.

Ett vanligt förekommande tema i intervjuerna handlade om eldande i skolan. I intervjuerna framkom att många ungdomar anser att eldande är vanligt i skolan. Några berättade att de själva eldar i skolan (detta trots att det inte ställdes frågor om deras egna erfarenheter), men andra berättade om klasskamrater eller andra skolelevers eldande. Ungdomarna berättade till exempel om att de har sett eller hört talas om elever som kastar ut tändstickor genom fönstret, eldar papper (toalettpapper eller skrivbordspapper), slänger tändare i marken så att den exploderar, elever som tänder med tändare på ett bord eller smäller ”hårspraybomber”. Många ungdomar berättade att det är relativt vanligt att elever ”håller på” med tändare. Några ungdomar kallar det för ”lek” med tändare och andra kallar det att ”hålla på” med tändare. Några ungdomar berättade att de själva ”håller på” med tändare medan andra uttryckte en rädsla för elever som ”håller på” med tändare. Ett intressant resultat var att de flesta ungdomar ansåg att det var lika många flickor som pojkar som anlägger bränder och eldar i skolan. Det var också intressant att ungdomarna var osäkra på skillnaden mellan anlagd brand och eldande. Ungdomarna nämnde att lek med eld kan till exempel vara då ”man inte riktigt tänder eld på nånting” eller att det ”släcks ganska fort så att det hinner inte brinna på nånting annat”.

Det tredje och sista temat som kunde identifieras i intervjuerna handlade om konsekvenser och förebyggande. De flesta ungdomar säger att de har fått utbildning från räddningstjänsten genom till exempel studiebesök, temadagar på skolan eller på brandstation och/eller information i aulan. Majoriteten pratar om brandutbildningen i positiva termer som ”roligt” och ”spännande”. Många ansåg att de vet hur de ska agera om det brinner, till exempel om det brinner i en tröja, om det brinner i en lägenhet, hur man kväver eld på en brinnande docka eller om det brinner i en kastrull. Däremot säger flera att de är osäkra på hur de skulle agera om det brinner i skolan, till exempel om det brinner i en papperskorg. Majoriteten vet hur man använder brandsläckare, men många vet inte var brandsläckarna finns på skolan. De flesta ungdomar har kunskap om påföljderna för anlagd brand, men få känner till att man kan dömas

till mordbrand. Ungdomarna nämner många konkreta åtgärder för att förebygga anlagda skolbränder. En form av förebyggande arbete som nämns är mer kunskap och information om specifikt anlagd brand och inte endast information om eldhantering generellt. En annan förebyggande åtgärd som nämns av ungdomarna är att åtgärda "tristess" eller "dötid" i skolan, särskilt under rasterna. Några ansåg att anlagd brand skulle kunna förebyggas genom förbud av tändare eller rökförbud. De flesta menade att kameraövervakning inte skulle vara ett bra alternativ för att förebygga skolbränder.

Sammanfattningsvis verkar de intervjuade ungdomarna i denna studie ha relativt goda teoretiska kunskaper om eldhantering, hur man släcker en eld, hur man larmar och påföljderna för anlagd brand. Det är dock inte säkert att ungdomarna praktiskt kan tillämpa dessa kunskaper. Många ungdomar ser också anlagd brand och eldande i skolan som separata företeelser, vilket skulle kunna leda till att de har svårt att ta till sig förebyggande information om anlagd brand. Ett intressant resultat var att det var små skillnader i hur ungdomarna resonerade mellan de olika kommunerna och mellan tätort och landsbygd.

4. SKOLPERSONAL OCH ANLAGD BRAND

4.1 Inledning

Det finns internationell och nationell forskning om hur skolpersonal ser på ungdomsbrott generellt (Reid 2009) och våldsbrottslighet (Meyer m.fl. 2002, Meyer m.fl. 2004, Stone m.fl. 2009, Estrada m.fl. 2009). Däremot saknas forskning om hur skolpersonal ser på skadegörelsebrott och särskilt anlagd brand.

Syftet med delstudien är att analysera attityder och normer kring anlagda bränder bland skolpersonal som arbetar i årskurs 7-9. Bland annat studeras hur skolpersonalen definierar anlagd brand, om de anser att det finns likheter och skillnader mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet, vilka som anses anlägga bränder (flickor eller pojkar, enskilda individer eller grupper), hur skolpersonalen anser att bränder bör förebyggas och deras syn på samverkan mellan räddningstjänsten och skolan. Datamaterialet omfattar nio intervjuer, sju halvstrukturerade djupintervjuer och två fokusgruppsintervjuer med totalt 13 skolanställda på sex olika skolor. Samtliga intervjuer genomfördes i ett ostört rum vid deltagarnas arbetsplats.

4.2 Resultat

I intervjumaterialet identifierades tre huvudteman: (1) *Anlagd brand*, (2) *Eldande i skolan* och (3) *Konsekvenser och förebyggande*. Under respektive huvudtema ingår olika underteman som kommer att beskrivas i detta avsnitt.

4.2.1 Anlagd brand

Olika definitioner av fenomenet

Den intervjuade skolpersonalen ger olika definitioner av fenomenet anlagd brand. En lärare menar att anlagd brand är en ”medveten handling”. Andra respondenter menar att anlagd brand är ”när man liksom har bestämt sig för här ska eldas ner” eller ”om man apterar det på ett sånt sätt att huset tar eld”. En annan respondent säger att en anlagd brand är när man har ett ”syfte” och när man har ”tänkt ut” att man ska tända eld på skolan:

Det är ju när man har med berott mod tänkt att nu ska jag tulla på den här skolan. Det är ju när man har ett syfte i det här naturligtvis då. Tycker jag att det är då. Mm. Det är en anlagd brand. När man har tänkt ut. (*Annika*)

En informant skiljer sig från de övriga och nämner inte medvetenhet och planering utan menar att anlagd brand kan vara alltifrån ”minsta lilla tändstickan”:

Ja det är ju väldigt mycket alltså. Det är ju från minsta lilla tändstickan upp till dom större grejerna va. Och det är ju sånt som förekommer på alla skolor. Just det här att ungarna går omkring med sina tändare och sånt där. (*Ove*)

De flesta skolanställda har någon gång hört talas om eller sett en anlagd brand i den skolan de har arbetat i. Några berättar om en eller flera anlagda bränder som inträffade för några år

sedan medan andra berättar om bränder som inträffat nyligen. De flesta säger dock att de endast haft en eller ett fåtal anlagda bränder på skolan. Några säger att de har haft fler ”tillbud” än anlagda bränder:

ML: Har ni haft någon anlagd brand på skolan?

Erik: Inte riktig brand alltså. Det har vi inte haft. Vi har väl haft en del tillbud sådär. De har bränt papper och sådana där saker i korridorerna.

Trots att de flesta menar att anlagd brand förutsätter en medvetenhet (uppsåt) säger flera att de ungdomar som anlägger bränder i deras skolor inte har haft för avsikt att bränna ner skolan. En lärare säger att ”det var väl inte menat som en anlagd brand egentligen utan det var såna här småraketer”. En lärare menar dock att ungdomarna var medvetna om konsekvenserna eftersom det var ”så uppenbart att det skulle bli en större brasa”. Följande citat illustrerar en vanligt förekommande idé i intervjuerna, dvs. att ungdomar som anlägger skolbränder inte tänker på konsekvenserna utan att det ”går över styr”:

Inte tror jag att de här 15-åringarna plötsligt säger att ”nu går vi ut och bränner ner skolan”. Jag tror inte det om ungdomar idag. Utan att det är just det att det är någonting som går över styr. Alltså, precis som våra elever här bränner papper i en korridor och tänker inte på konsekvenserna så är dom i någon skola och tänker att ”vi ska ha lite kul vi eldar lite grann” och så går det över styr för dom och så brinner skolan ner. (*Per*)

Ett fåtal som står för ”mycket av problemen”

I intervjuerna nämner flera respondenter att det är en liten grupp, ett fåtal elever som står för mycket av ”problemen” i skolan. Antalet individer som ingår i denna grupp varierar mellan ”några stycken” till ett tiotal. Några respondenter säger att det inte har varit någon från denna ”grupp” som har varit inblandade i att anlägga bränder i skolan medan andra menar att individer från denna grupp har varit inblandade. Skolpersonalen nämner olika utmärkande drag för skolans ”problemgrupp”. Det kan till exempel vara individer där det ”fattas spärrar i uppfostran”, som vill ”skapa uppmärksamhet”, ”som har straffat ut sig”, som har ”skolkat ganska mycket” eller ”som vi vuxna svikit väldigt mycket”. Ett exempel på ett sådant resonemang finns i följande citat:

Jag tror också att det är så att det är en liten grupp och de är med i allting som händer. Om man hittar på bus, klotter, skadegörelse, kanske förstöra saker, inte ta hänsyn till omgivningen. Just att man klampar in på andras lektioner utan att tänka att ”nu stör jag”, ”jag avbryter någonting som pågår”. Det fattas någonting någonstans i spärrar eller i uppfostran eller i att man överlägger sitt beteende. Så här gör man kanske inte mot andra, man tänker inte, man tänker inte så utan man är på något sätt så centrerad kring sig själv så att det gäller att skapa uppmärksamhet för att på så sätt kompensera på så sätt de andra bristerna man har. Man hänger inte med i skolan och då kompenserar man genom att busa istället. (*Erik*)

Det råder delade meningar huruvida ungdomar anlägger bränder i grupp eller enskilt. De respondenter som har sett en grupp ungdomar anlägga en brand på skolan, menar att anlagd brand är ett gruppfenomen. De respondenter som har sett enskilda ungdomar anlägga bränder på skolan menar att det kan vara ett grupp- eller ett individfenomen.

4.2.2 Eldande i skolan

Eldande förekommer i skolan

Liksom ungdomarna säger flera skolanställda att det förekommer eller har förkommit eldande i skolan de arbetar vid. De berättar både om händelser de själva har sett och/eller som de har hört talas om. De nämner till exempel att de har sett eller hört talas om att elever har tänt på bordskivor, på hår eller på papper (toalettpapper eller skrivpapper). Några respondenter säger också att det har blivit vanligare att elever säger att de ska ”bränna ner skolan”. Hur vanligt det är med eldande i skolan varierar dock mellan olika skolor. I en skola menar respondenten att eldande förekommer väldigt ofta:

Ja det är ju väldigt mycket alltså. Det är ju från minsta lilla tändstickan upp till dom större grejerna va. Och det är ju sånt som förekommer på alla skolor. Just det här att ungarna går omkring med sina tändare och sånt där. (*Ove*)

Flera skolanställda säger att lek med tändare är vanligt och att det sker mer öppet:

Kent: Huruvida det har ökat, antalet elever som tar med sig tändare i skolan det har vi ju ingen aning om egentligen. Men däremot antal brännmärken och antydningar och så. Det har definitivt ökat.

Agneta: Jo, men ibland glömmer dom ju bort sig, så sitter dom ... och leker med dom.

Kent: Ja, jo men jag tänkte backa och gå några år tillbaks i tiden så var det ju inte så att dom lekte med tändare. Om det var en lärare i samma byggnad så hade dom ju tändaren i fickan. Men nu gör dom inte det längre utan nu är det ju precis som du säger att dom plockar upp och sitter och grejar.

Endast i en skola säger respondenten att det är mycket ovanligt med eldande i skolan och enligt honom är det ett ”utstickande beteende” om någon eldar i skolan:

Ja naturligtvis finns det ju... men det uppmärksammas ju så fasligt fort. Bara för att det är ett sånt... Det är ett utstickande beteende. Ja det var väl för tre år sen, då hade vi nån ungdom då som gick med tändare. Och det kan ju sluta ganska fort, men det var ju bara så här. Så att det blir ju lite... Ja vi släcker lite före. (*Martin*)

Martin arbetar i en skola i ett mindre samhälle och han menar att orsaken till varför det inte är så vanligt med eldande i skolan är för att de är ”måna om varandra”, ”vi är en stor familj” och att ”vi är relativt trygga med varandra”. Även i en annan skola i ett mindre samhälle menar respondenten att eldande framförallt är ett ”storstadsfenomen” eftersom man på landsbygden är mer ”van” att elda:

Jag tror inte att det är ett landsbygdsproblem. För där är man mera van vid sånt. Bor du utanför tätorten så är det att man eldar i trädgården, man eldar lite skräp eller man går ut i skogen och tänder en brasa. Så det är en naturlig del. I tätorten däremot där man inte har de möjligheterna... man kan inte gå ut på torget och göra en brasa eller nåt sånt där va. Då har man inte dom möjligheterna. Så det är kanske där man skulle sätta in resurserna på att låta dom också få lära sig att göra en brasa.

Flera respondenter säger att det förekommer rökning på skolan och flera menar att det främst är elever som röker som eldar i skolan. Några respondenter säger dock att även elever som

inte röker eldar. Några säger att de är förvånade över att det är så många som eldar med tändare eftersom skolan har så få elever som röker. Vissa respondenter menar att det är svårt att förhindra rökning på skolan, i andra skolor har personalen försökt att åtgärda eldande med tändare och rökning, till exempel genom att de endast får ha tändarna i skåpen under lektionstid:

... då hade dom ju tändarna liksom. Och då blev det lite så att man kunde sitta i klassrummet med tändarna. Nu är det inte lika många som röker och sen är det jättestrikt kring det här med rökningen att dom får ju inte göra det, men en del gör det ändå, men då måste dom gå långt härifrån och dom har oftast sina tändare i skåpet och sånt där nu. Så jag ser aldrig det där som jag gjorde. (*Annika*)

Att rökning förekommer i svenska skolor bekräftas även i andra studier. I en undersökning om tobakstillgänglighet i svenska kommuner svarade 18 % av de tillfrågade niondeklassarna (N = 1723) att de rökte, 4 % rökte varje dag (Perälä 2010). Tre fjärdedelar av de tillfrågade niondeklassarna svarade att det röks på skolans område, 22 % uppgav att det fanns en rökruta utanför skolans område och 15 % svarade att det fanns en plats för rökning i skolans område.

Elever som vill ha uppmärksamhet

Respondenterna ger varierade beskrivningar av vilka ungdomar som eldar i skolan. Det kan till exempel handla om elever som vill ”spela tuffa”, ”vara en i gänget”, ”protestera” eller ”inte förstår konsekvenserna” av att elda. Flera intervjupersoner säger att de som eldar är elever som söker uppmärksamhet där eldandet bara är ett av flera andra avvikande beteenden. I följande citat menar respondenten att det är ”oroliga själar” som leker med eld:

De som leker med elden som jag känner till nu, för där har vi liksom haft sånt där som inte är bra, det är samma elever som utagerar med annat. Så att de här personerna, de är sådana som söker uppmärksamhet även för andra saker. Som många gånger är inblandade i att springa in och störa på lektioner, oroliga själar. Ja ... de har ett behov av att markera eller hävda sig eller nånting va. [---] Men det är inte svårt att hitta dom som ställer till det. Alltså när man ser att det har hänt någonting så kan man nog med ganska stor säkerhet säga inom vilken grupp av elever det är. Och det är en liten grupp. Som jag mycket väl tror skulle kunna ställa till en större sak för att man fattar inte. (*Anders*)

Några lärare menar att en orsak till varför ungdomar eldar i skolan beror på att de inte är vana att hantera eld. Flera av respondenterna som arbetar i skolor i mindre samhällen menar att det är vanligare med anlagd brand och eldande i skolor i storstäder eftersom många elever inte hanterar eld på ett ”naturligt sätt” i hemmet. Ett sådant exempel finns i följande citat:

... jag undrar bara hur det kommer sig. Är det att man inte har tillgången på samma sätt idag. Att på ett naturligt sätt testa hemma alltså. Att man inte tänder i brasa, att man inte eldar ute eller att man har nånstans där man fifflar med tändstickor och så åstadkommer man en gräsbrand så blir man skrämmd för livet. [---] Dom här kanske aldrig har lärt sig att det är farligt. Man har ju på sin höjd sett en cigarettändare. Det är ju var mans egendom tydligen. En cigarettändare när man inte röker och då är det väldigt lätt att få eld på något. (*Per*)

Skillnad mellan anlagd brand och eldande i skolan

De flesta respondenter menar att det inte är samma individer som eldar eller leker med eld som anlägger bränder. Det råder dock viss oklarhet vad skillnaden består i. Ett exempel på denna vanligt förekommande oklarhet finns i nedanstående citat där intervjupersonerna diskuterar likheter och skillnader mellan eldande och anlagd brand. I detta exempel menar Per och Erik att det inte har förekommit anlagda bränder på skolan eftersom det bara har förekommit papper som har brunnit. Sedan säger en annan intervjuperson, Anders, att det är en ”gränsdragning” men att det inte har ”eldats ner något cykelgarage eller någonting sånt”:

Per: Så det här som vi pratar om här, det är ju... man bränner några papper i en korridor där det inte kan hända någonting än att pappren brinner upp och det blir rökutveckling. Det kan ju inte bli en eldsvåda om man bränner några papper i ett hörn. Det är ju en helt annan sak som du säger om man apterar det på ett sånt sätt att huset tar eld alltså. För det har man ju inte gjort här vad jag vet.

Erik: Nej. Det har vart såna här små grejer. Alltså man vill ha uppmärksamhet, man har fått igång brandlarmet i vissa fall och i andra fall har man inte ens fått det igång. Så det är väl en viss skillnad där.

Anders: Fast samtidigt ser man ju... Jag tänker som ... vi har ju haft några bränder, man har bränt hår inne på toaletterna. ... Och så eldar dom dom här pappren. Jag menar i det här... när dom eldar dom här pappren så fanns ju faktiskt en papperskorg stående i hallen. Alltså, som det kunde ramlat ner i och tagit mer eld. Så fanns det gardiner, alltså. Så visst är det en gränsdragning vad man håller på med för någonting, men det väl har inte varit... det har inte eldats ner något cykelgarage eller någonting sånt där som jag har fattat det.

Per: Nej. Men vad vi däremot har haft det är att man har eldat upp papperskorgar ute på gården.

Två respondenter säger att anlagd brand kan börja med lek med eld, men liksom ungdomarna är många osäkra på om skillnaderna mellan lek med eld och anlagd brand:

Alltså jag tror att om man skulle börja hårdra det. Inte det här med spray och sånt där. Ja, varför inte. Det är ju ändå att man har skapat någon form utav eld. Nån utifrån skulle ändå läsa paragraferna och jag tror att man skulle hamna någonstans där borta, men jag är inte säker. (*Erik*)

Det är inte förvånande att skolpersonalen uttrycker en osäkerhet kring definitionsproblematiken kring skillnader mellan eldande i skolan och anlagd brand. Att det finns stort tolkningsutrymme när det handlar om anlagd brand märks även i räddningstjänstens insatsrapporter. Vid alla räddningsinsatser i Sverige ska ansvarig räddningsledare lämna uppgifter i en så kallad ”insatsrapport” (Lindberg 2009). I denna insatsrapport fyller räddningsledaren i ”direkt brandsak” (vid brand i byggnad) där bland annat kategorierna ”barns lek med eld” eller ”anlagd brand med uppsåt” kan kryssas i¹³. Det är dock möjligt att ”anlagd brand” kan förekomma i andra kategorier i insatsrapporten, till exempel under kategorin ”okänt” eller kategorin ”barns lek med eld” (Blomqvist och Johansson 2008). Hickle och Roe-Sepowitz (2010) menar att begreppet ”lek med eld” (*fire setting*) beskriver beteendet hos många ungdomar som oavsiktligt eldar av nyfikenhet eller impulsivitet medan termen ”mordbrand” (*arson*) kan användas för att beskriva det brott som de döms för.

---

¹³ Mellan åren 1998 och 2007 rapporterades totalt 1730 anlagda bränder i skolor som ”anlagd brand med uppsåt” och 212 bränder i skolor rapporterades som ”barns lek med eld” i räddningstjänstens insatsrapporter (Blomqvist och Johansson 2008).

4.2.3 Konsekvenser och förebyggande

”Tiden räcker inte till”

De flesta respondenter menar att ”tidsbrist” är ett problem i det förebyggande arbetet mot anlagda bränder. Flera nämner att detta inte bara handlar om anlagda bränder utan även förebyggande arbete mot andra typer av brott och att undervisningen ofta kommer ”i andra hand” på grund av alla andra uppgifter som ska göras. Samtidigt som många skolanställda berättar om tidsbrist betonar flera att det är viktigt att skolan och skolans anställda försöker förebygga anlagda bränder till exempel genom att anordna temadagar och temaveckor. I skolor i mindre samhällen nämner flera respondenter att anlagd brand kan förebyggas genom att lära ungdomar mer om eldhantering, till exempel gå ut med ungdomarna och grilla korv. Nedan tar respondenten upp några konkreta exempel på förebyggande:

Man går någonstans och där har man sitt lilla... där man kanske får vara med om att göra de här sakerna, alltså tända eld under ordnade former, laga pinnbröd, elda och släcka, vara noga att... alltså vara noga med att släcka efteråt. [---] Vi vet att det här är ett problem. Kan det vara nyfikenhet – då kanske vi ska dämpa nyfikenheten – genom att använda det. Alltså då kanske vi ska börja elda, på mellanstadienivå, så att man får leka rommen av sig, så att man får vara med och göra, tända riktiga brasor, och vara med och släcka. Det kanske är många som inte har varit med om det.

När skolpersonalen nämner hur det konkreta förebyggande arbetet skulle kunna se ut avslutas diskussionen ofta med ett konstaterande om att tiden inte räcker till. Så trots ambitionen att vilja påverka är de flesta respondenter eniga om att det på grund av tidsbristen är svårt. Ett exempel som illustrerar detta vanliga resonemang finns i citatet nedan där Kent och Agneta nämner att läraren har en viktig roll genom att vara närvarande och synas, men sedan konstaterar Sofia och Agneta att lärarna har många olika uppgifter:

Kent: Men det där är svårt det. Det är klart att vi kan hindra mycket sånt här genom bara vår fysiska närvaro, så har vi en väldigt fin verkan. Men det är egentligen inte det det handlar om. Vi måste, som vi var inne på förut, sträva efter en situation där ingen känner sig manad eller kallad att göra dom här grejerna. Att det är lätt att säga, men det är en annan dimension att få till något sånt va.

Agneta: Men jag tror att alla är åtminstone kontaktlärare gentemot sina egna elever för en ständig diskussion.

Kent: O ja... /

Agneta: / ... om det här och en påverkan så gott man kan. Inte bara sina kontaktelever utan alla elever man har naturligtvis. Så nog tror jag att dom flesta har den ambitionen.

Sofia: Vi har många uppgifter... som lärare.

Agneta: Vi har väldigt många uppgifter.

En ofta förekommande diskussion bland skolpersonalen handlar om förebyggande arbete ingår i arbetsuppgifterna eller inte och om det *förväntas* ingå i lärarrollen. En parallell kan här dras till forskning om lärare och yrkesidentitet. Somech och Oplatka (2009) skiljer mellan lärares ”in-role behavior” och lärares ”extra-role behavior”. ”In-role behavior” definieras som beteende där man gör det som förväntas och ”extra-role behavior” är när man agerar utöver det som förväntas, till exempel genom att hjälpa organisationen (skolan), enheten, lärarylaget eller enskilda individer. ”Extra-role behavior” är ofta frivilligt arbete och ger inte formella

belöningar. Morrison (1994) menar dock att motivationen ofta är större att engagera sig i ”in-role behavior” än i ”extra-role behavior” och därför blir individer engagerade i större utsträckning om uppgifterna formellt ingår i deras arbete. I denna studie om anlagd brand kan arbetet med att förebygga anlagda skolbränder definieras som ”extra-role behavior” eftersom det inte på ett tydligt sätt ingår i lärarnas arbetsuppgifter. Ett problem kan vara att lärarna inte prioriterar detta extraarbete utan fokuserar på det som formellt ingår i arbetsuppgifterna, vilket skulle kunna leda till att det förebyggande arbetet mot anlagd brand försvåras.

Att stärka den sociala kontrollen

Ett sätt att förebygga anlagda skolbränder kan handla om att stärka den sociala kontrollen i skolan och de intervjuade respondenterna talar om både informell och formell social kontroll¹⁴. Exempel på åtgärder som kan stärka den informella kontrollen som nämns av respondenterna är att försöka ”se eleverna” så mycket som möjligt. En respondent nämner att det i lärarrollen ingår att vara ”fostrare”:

Jag tycker som lärare så är det ju inte jag som ... alltså jag är ju inte där för min egen skull. Jag är ju där för eleverna, för att fostra och på nåt sätt vara med och dana ... liksom alltså goda samhällsmedborgare. Man lär inte för skolan man lär för livet. Och relationen till eld till exempel då va. Alltså man måste se det som en slags helhet. Så ser jag på min roll. (*Barbro*)

Ett annat sätt att stärka den sociala kontrollen är genom formell social kontroll, till exempel genom övervakningskameror. Flera respondenter är positiva till användningen av övervakningskameror för att förebygga skolbränder. I vissa skolor kan det till och med vara svårt att kritisera kameraövervakning. Till exempel förekom det vid några tillfällen i fokusgruppsintervjuerna att en eller flera respondenter ifrågasatte användandet av övervakningskameror, men respondenterna kritiserades då av de andra i gruppen. Ett sådant exempel finns i citatet nedan där en respondent (Agneta) har en kritisk ståndpunkt men hon blir genast överröstad av de andra gruppmedlemmarna:

ML: Det här med kameraövervakning då. Nu har man ju börjat använda mer och mer kameror, i skolor. Just för att förebygga anlagd brand, till exempel.

Kent: Ja, vi har ju pratat om det, men vi har aldrig haft det.

ML: Vad tycker ni om det?

Agneta: I princip så tycker vi väl inte om det... Alltså det resonemanget som vi hade då i alla fall, sen vet jag ju inte nya... /

Sofia: / Fast jag kan tycka att när det går så här långt så tycker jag att det är viktigare än att skydda den enskildes integritet. Jag tycker att det är viktigare med allas trygghet på skolan.

Agneta: Ja, det tycker jag också.

Kent: Jag tycker att det är lite sned diskussion om det här med integriteten jag. Vad då integritet? So what?

Sofia: Ja, det måste vara viktigare med tryggheten.

---

¹⁴ Goode (2000) definierar informell social kontroll som: ”interpersonal actions between and among people to remind someone that their behavior upsets or pleases them. i.e. frowning, smiling, criticizing, praising, shunning or being warm”. Formell social kontroll definieras av Goode som: ”an effort to bring about conformity to the law by agents of the Criminal Justice System i.e. police, courts and correctional institutions”.

Kent: Ja, men däremot så förstår jag ju i princip vad du säger för jag är ju emot all typ [ohörbart] överhuvudtaget i nån form. Men nånstans finns det ju en vågskål där det egna måste vara tyngre.

Agneta: Mm.

Sofia: Precis, men ja visst.

Maria: Det är ju lite det här storebror ser mig.

Sofia: Ja, men det blir ju så.

Agneta: Ja.

Flera respondenter är dock, av olika anledningar, kritiska till användandet av övervakningskameror för att förebygga skolbränder. En anledning som ofta förekommer är att om övervakningskameror införs har ”skolan tappat greppet”.

4.3 Sammanfattning

Denna delstudie syftade till att analysera attityder och normer kring anlagda bränder bland skolanställda (som arbetar i årskurs 7-9). Datamaterialet utgjordes av sju halvstrukturerade djupintervjuer och två fokusgruppsintervjuer med totalt 13 skolanställda på sex slumpvis utvalda skolor i Gävleborgs län och Motala kommun.

Samtliga respondenter kunde berätta om en anlagd brand i den skolan de har arbetat i, som de själva sett eller har hört talas om. De flesta angav att de hade haft en eller ett fåtal anlagda bränder på skolan. Ett intressant resultat var att trots att de flesta respondenter menade att anlagd brand förutsätter en medvetenhet (uppsåt) menade de att många ungdomar som anlagt bränder i deras skolor inte hade för avsikt att bränna ner skolan. Flera intervjupersoner berättade att det var ett fåtal elever i skolan som stod för mycket av ”problemen”. I vissa fall har individer från denna ”grupp” varit med om att anlägga bränder på skolan, men i vissa fall är det inte individer från denna grupp som har varit med vid bränderna som inträffat i skolan.

De flesta skolanställda menade, liksom ungdomarna, att det förekommer eldande i skolan de arbetar på. De berättade både om händelser de själva hade sett och/eller som de hade hört talas om, till exempel ungdomar som tänt eld på bordskivor, på hår eller på papper (toalettpapper eller skrivpapper). Frekvensen varierar dock mellan olika skolor. Flera respondenter berättade att det förekommer rökning på skolan och flera menade att det främst är elever som röker som eldar. Några respondenter menade dock att även elever som inte röker eldar. Respondenterna menade att det till exempel kan handla om elever som vill ”spela tuffa”, ”vara en i gänget”, ”protestera” eller ”inte förstår konsekvenserna” av att leka med eld. Flera intervjupersoner berättade att de som eldar är elever som söker uppmärksamhet där eldandet bara är ett av flera andra avvikande beteenden. Några menade att en orsak till varför ungdomar eldar i skolan beror på att de inte är vana att hantera eld.

De flesta respondenter menade att ”tidsbrist” var ett problem i det förebyggande arbetet mot anlagda bränder. Flera nämnde att detta inte bara handlar om anlagda bränder utan även förebyggande arbete mot andra typer av brott och att undervisningen ofta kommer ”i andra hand” på grund av alla andra uppgifter som ska göras. En ofta förekommande diskussion bland skolpersonalen handlade om förebyggande arbete ingår i arbetsuppgifterna eller inte och om det arbetet för att förebygga skolbränder *förväntas* ingå i lärarrollen. Ett sätt att förebygga anlagda skolbränder kan handla om att stärka den sociala kontrollen i skolan och respondenterna talade om både informell och formell kontroll. Exempel på åtgärder som kan

stärka den informella kontrollen som nämndes av respondenterna var att försöka ”se eleverna” så mycket som möjligt. Ett annat sätt att stärka den sociala kontrollen är genom formell social kontroll, till exempel genom övervakningskameror, men det rådde delade meningar bland respondenterna huruvida övervakningskameror är ett effektivt sätt att förebygga anlagda skolbränder.

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

5.1 Ungdomar och anlagd brand

Denna studie utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där syftet är att analysera olika versioner av fenomenet anlagd brand. En central fråga i studien handlar om huruvida ungdomar och skolpersonal konstruerar anlagd brand som ett socialt problem. Utifrån de teorier om sociala problem som beskrivs i bakgrundskapitlet kan två olika diskurser (utsagor) om fenomenet identifieras:

Anlagd brand som ett manifest socialt problem

Tidigare i denna studie har skillnaderna mellan s.k. manifesta och latent sociala problem beskrivits. Manifesta sociala problem är företeelser som anses strida mot sociala värderingar som delas av samhället, medan latent sociala problem är företeelser som inte i samma utsträckning anses strida mot samhällets värderingar (Merton 1971, Smith och Smith 2005).

I denna studie råder konsensus bland de intervjuade ungdomarna att anlagd brand är ett allvarligt problem och ett problem som måste förebyggas. I intervjuerna ses anlagd brand som ett mycket allvarligare brott än andra ungdomsbrott, t.ex. narkotikabrott. Ungdomarnas konstruktioner kan här ses som en idé om anlagd brand som ett manifest socialt problem eftersom fenomenet av de flesta ungdomar anses strida mot samhällets värderingar och normer.

Eldande i skolan som latent socialt problem

Ett oväntat resultat av studien är de ofta förekommande berättelserna om eldande i skolan. Förekomsten av eldande i skolan beskrevs av många ungdomar som en inte ovanlig företeelse. Bland ungdomarna var det särskilt tydligt att många inte beskrev eldande i skolan utifrån samma allvarlighetsgrad som anlagd brand. Eftersom eldande i sig inte är ett kriminaliserat beteende är det dock inte förvånande att eldande inte konstrueras lika allvarligt som anlagd brand. Utifrån intervjumaterialet kan ungdomarnas konstruktioner av eldande i skolan ses som konstruktioner om eldande som ett latent socialt problem, en företeelse som inte i samma utsträckning anses strida mot samhällets värderingar. Eldande i skolan konstrueras som en företeelse, och av vissa ungdomar beskrivs den som problematiskt, men inga nämner att det är lika allvarligt som anlagd brand.

5.2 Skolpersonal och anlagd brand

I intervjumaterialet med skolpersonalen framkommer två centrala diskurser (utsagor) som framförallt handlar om förebyggande arbete:

Definitionsproblematiken kring begreppet anlagd brand

Flera skolanställda uttryckte, liksom ungdomarna, en osäkerhet kring vad en anlagd brand innebär och vad som skiljer en anlagd brand från annat eldande i skolan. Det är dock inte förvånande att skolpersonalen uttryckte denna osäkerhet kring innebörden av begreppet ”anlagd brand”. Denna oklarhet märks även i räddningstjänstens s.k. insatsrapporter där ”anlagd brand” kan förekomma inom flera andra kategorier. I insatsrapporterna är det dessutom otydligt vad som skiljer t.ex. anlagd brand och barns lek med eld.

Tidsbrist

Det framkommer tydligt att många skolanställda anser att det är svårt att få tid med det förebyggande arbetet mot anlagd brand. Det råder dessutom en oklarhet huruvida det förebyggande arbetet mot anlagd brand förväntas ingå i arbetsuppgifterna för en enskild lärare som arbetar i årskurs 7-9. Skolpersonalen diskuterar dock många olika områden i skolan där det förebyggande arbetet skulle kunna ingå. Denna tidsbrist är också något som nämndes av flera rektorer som valde att inte delta i projektet, där en av de vanligaste orsakerna till varför rektorerna avböjde medverkan handlade om tidsbrist.

5.3 Framtida forskning

Denna studie har inte syftat till att vara representativ i statistisk mening och det behövs betydligt mer forskning som undersöker förekomsten av eldande i skolor i Sverige. Det skulle även behövas mer forskning om unga flickors eldande och unga flickor som döms för mordbrand.

6. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

I denna studie drar författaren följande slutsatser som handlar om hur det förebyggande arbetet mot anlagda skolbränder skulle kunna utvecklas:

Definitioner

I undersökningen med ungdomar och skolanställda fanns en definitionsproblematik kring begreppet ”anlagd brand”. Denna definitionsproblematik verkar även förekomma hos andra aktörer, t.ex. i räddningstjänstens insatsrapporter. Det är möjligt att begreppen “anlagd brand” och “barns lek med eld” skulle kunna tydliggöras.

Prioriteringar

Brottsprevention kan delas in i *primär prevention* (generella åtgärder mot brott), *sekundär prevention* (inriktar sig på riskpersoner) och *tertiär prevention* (för att undvika återfall) (Lab 2000). Majoriteten av intervjupersonerna i denna studie har erfarenheter och har tagit del av primär preventivt arbete för att förebygga bränder generellt. Däremot är det få som säger att de har tagit del av primär preventivt arbete när det handlar om anlagda skolbränder. Om syftet med det förebyggande arbetet ska vara primär preventivt är det möjligt att det bör förtydligas.

Tydliga riktlinjer

Idag finns stora skillnader i hur det förebyggande arbetet mot anlagda skolbränder genomförs mellan olika kommuner. Om det är en viktig del av en enskild lärares arbetsuppgifter är det möjligt att det bör tydliggöras. Andra former av brottsförebyggande arbete i skolan skulle också med fördel kunna användas och relateras till det förebyggande arbetet mot anlagda skolbränder.

Information om konsekvenser

I denna studie framkommer att flera ungdomar är osäkra på konsekvenserna av eldande och särskilt eldande med tändare. I det förebyggande arbetet är det mycket viktigt att fortsätta informera elever i högstadiet om konsekvenser och risker med eldande i skolan.

REFERENSER

- Abrahamson, M. (2004). *Alkohol och unga i 20-årsåldern: rus, lust, problem och prevention*. Stockholm: Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD), Stockholms universitet.
- Astor, R. A., Behre, W. J., Fravil, K. A. och Wallace, J. M. (1997). Perceptions of School Violence as a Problem and Reports of Violent Events: A National Survey of School Social Workers. *Social Work*, 42(1), 55-68.
- Berger, P. L. och Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin.
- Bergström, G. och Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, P. och Johansson, H. (2008). *Brandstatistik - Vad vet vi om anlagd brand*. SP Rapport 2008:48. Borås: SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Dell, P. och Papagiannidou, S. (1999). Hysterical talk? A discourse analysis of Greek women's accounts of their experience following hysterectomy with oophorectomy. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 17 (4), 391-403.
- Eisenbraun, K. D. (2007). Violence in schools: Prevalence, prediction and prevention. *Aggression and violent behavior*, 12, 459-469.
- Eith, C. A. (2005). *Delinquency, Schools, and the Social Bond*. New York: LFB Scholarly Publications.
- Enayatia, J., Grann, M. Lubbec, S. och Fazela, S. (2008). Psychiatric morbidity in arsonists referred for forensic psychiatric assessment in Sweden. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 19 (2), 139-147.
- Estrada, F., Granath, S., Shannon, D., Törnqvist, N. (2009). *Grövve våld i skolan*. Rapport 2009:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, M. (2002). *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: Stehag.
- Garland, D. (2001). *The culture of control: crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Geller, J. L. (1992). Arson in review. *Clinical Forensic Psychiatry*, 15, 623-645.
- Goode, E. (2000). *Paranormal beliefs: a sociological introduction*. Long Grove, Ill.: Waveland Press.

Grolnick, W. S., Cole, R. E., Laurenitis, L. och Schwartzman, P. (1990). Playing With Fire: A Developmental Assessment of Children's Fire Understanding and Experience. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19 (2), 128-135.

Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Malmö: Liber.

Heber, A. (2007). *Var rädd om dig!: rädsla för brott enligt forskning, intervju personer och dagspress*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 23. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Hellman, D. S. och Blackman, N. (1966). Enuresis, firesetting and cruelty to animals: a triad predictive of adult crime. *American journal of psychiatry*, 122, 1431-1435.

Hickle, K. E. och Roe-Sepowitz, D. E. (2010). Female juvenile arsonists: An exploratory look at characteristics and solo and group arson offences. *Legal and Criminological Psychology*, 15, 385-399.

Honkarukia, P., Nyqvist, L. och Pösö, T. (2007). Violence Talk and Gender in Youth Residential Care. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8, 56-76.

Hope, A. (2009). CCTV, school surveillance and social control. *British Educational Research Journal*, 35 (6), 891-907.

Hyde, A., Howlett, E., Brady, D. och Drennen, J. (2005). The focus group method: Insights from focus group interviews on sexual health with adolescents. *Social Science and Medicine*, 61, 2588-2599.

Hübner, L. (2001). *Narkotika och alkohol i den allmänna opinionen*. Avhandling i socialt arbete. Stockholm: Avdelningen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Jenkins, P. H. (1995). School Delinquency and School Commitment. *Sociology of Education*, 68 (3), 221-239.

Jenkins, P. H. (1997). School Delinquency and the School Social Bond. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34, 337-367.

Karchmer, C. L. (1984). Young Arsonists. *Social Science and Public Policy*, 78-83.

Karlsson, J. och Pettersson, T. (2003). *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*. Rapport 2003:2. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Kitzinger, J. (1994). The Methodology of Focus Groups: The Importance of Interaction Between Research Participants. *Sociology of Health & Illness*, 16 (1), 103-21.

Kolko, D. J. och Kazin, A.E. (1989). Assessment of Dimensions of Childhood Firesetting Among Patients and Nonpatients: The Firesetting Risk Interview. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17 (2), 157-176.

Kreager, D. A. (2004). Strangers in the Halls: Isolation and Delinquency in School Networks. *Social Forces*, 83 (1), 351-390.

Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Lab, S. P. (2000). *Crime prevention: approaches, practices, and evaluations*. Cincinnati: Anderson Publications.

Lindberg, A-K. (2009). *Räddningstjänstens insatsrapporter. En studie av erfarenhetsåterföring i kommunal räddningstjänst*. Avdelningen för filosofi, KTH.

Lindgren, S-Å. (1993). *Den hotfulla njutningen: att etablera drogbruk som samhällsproblem 1890-1970*. Avhandling i sociologi, Göteborgs universitet. Stockholm: Symposium graduale.

Merton, R. K. och Nisbet, R. (1971). *Contemporary social problems*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Merton, R. (1971). *Contemporary Social Problems*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Meyer, A. H., Astor, R. A. och Behre, W. J. (2002). Teachers reasoning about school violence: The role of gender and location. *Contemporary Educational Psychology*, 27, 499–528.

Meyer, A. H., Astor, R. A. och Behre, W. J. (2004). Teachers' reasoning about school fights, contexts, and gender: an expanded cognitive developmental domain approach. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 45–74.

Molina, I. A., Dulmus, C. N. och Sowers, K. M. (2005). Secondary Prevention for Youth Violence: A Review of Selected School-Based Programs. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 5 (1), 95–107.

Palmer, E. J., Caulfield, L. S. och Hollin, C. R. (2009). Interventions with arsonists and young fire setters: A survey of the national picture in England and Wales. *Legal and Criminological Psychology*, 12, 101–116.

Parker, I. (1992). *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. London: Routledge.

Pettersson, M. och Szymanski, J. (2008). *Studie av Sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och anlagda skolbränder - analys av behovet av stöd och vägledning*. Rapport nr 5283. Lund: Brandteknik och Riskhantering, Lunds tekniska högskola.

Perrin-Wallqvist, R. och Norlander, T. (2003). Firesetting and playing with fire during childhood and adolescence: Interview studies of 18-year-old male draftees and 18–19-year-old female pupils. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 151–157.

Perälä, P. (2010). *Tobakstillgänglighet bland ungdomar - en pilotundersökning i sex kommuner*. CAN Rapport 126. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Reid, C. (2009). Schooling responses to youth crime: building emotional capital. *International Journal of Inclusive Education*, 13 (6), 617–631.

Riley, S. och Hayward E. (2004). Patterns, Trends, and Meanings of Drug Use by Dance-drug Users in Edinburgh, Scotland. *Drugs, Education, Prevention & Policy*, 11 (3), 243-262.

- Ring, J. (2005). *Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från fem självdeklarationsundersökningar*. Rapport 2005:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Rytterbro, L. (2002). *Medling - möten med möjligheter: en analys av en nygammal reaktion på brott*, Avhandling. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Sakheim, G. A. och Osbom, E. (1999). Severe vs. Nonsevere Firesetters Revisited. *Child Welfare*, 4, 411-434.
- Santtila, P. Häkkänen, H., Alison, L. och Whyte, C. (2003). Juvenile firesetters: Crime scene actions and offender characteristics. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 1–20.
- Sarnecki, J. (1988). *Skolan och brottsligheten*. Stockholm: Carlsson.
- Simonson, M. (2007). *Anlagd brand - ett stort samhällsproblem BRANDFORSK förstudie*. Brandteknik. SP Rapport 2007:21. Borås: SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut.
- Smith, M. och Smith, P. (2005). The Problem of Drug Prohibition for Drug Users: A Mertonian Analysis of Everyday Experience. *Electronic Journal of Sociology*. ISSN: 1198 3655.
- Spector, M. och Kitsuse, J. I. (2001). *Constructing Social Problems*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Stone, S., Astor, R. och Benbenishty, R. (2009). Teacher and principal perceptions of student victimization and the schools' response to violence: The contributions of context on staff congruence. *International Journal of Educational Research*, 48, 194–213.
- Terjestam, Y. (2002). *En utvecklingspsykologisk studie av barn, eld och brand. Intervjuer och berättelser av grundskoleelever och deras mödrar*. FoU-rapport. Karlstad: Räddningsverket.
- Terjestam, Y. och Rydén, O. (1995). *Varför leker barn med eld? Samband mellan eldlekar, motiv och självbild hos 736 grundskoleelever*. Karlstad: Räddningsverket.
- Terjestam, Y. och Rydén, O. (1996). *Eldlekar bland barn och ungdomar. En intervjubaserad studie av barn och deras mödrar*. Karlstad: Räddningsverket.
- Terjestam, Y. och Rydén, O. (1999). *Att leka med Elden. En bok om barn, eld och brand*. Karlstad: Räddningsverket.
- Warr, D. J. (2005). It was fun... but we don't usually talk about these things: Analyzing Sociable Interaction in Focus Groups. *Qualitative Inquiry*, 11 (2), 200-225.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgruppsintervjuer. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Winther Jørgensen, M. och Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Wooden, W. S. och Berkey, M. L. (1984). *Children and arson*. New York: Plenum Press.

Internet

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) (2011a) *Antal bränder i skolor 2005-2009*. <https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Brandskydd/Anlagd-brand/Anlagd-brand-skola/>. hämtat 2011-08-26.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) (2011b). *Anlagd brand i skolan 1996-2010. En statistiksammanställning av räddningstjänstens insatser till anlagda bränder i skolor*. <https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Brandskydd/Anlagd-brand/Anlagd-brand-skola/>. hämtat 2011-08-26.

Bilaga 1. Händelser

Händelse 1:

”Två femtonåriga pojkar hade tråkigt. Trots att det var en fin kväll mitt under sommarlovet hade de inget att göra. Av en tillfällighet passerade de en skola där de varit elever tidigare. På en altan på baksidan stod ett par soffor och ett bord. Där fanns också några sittdynor av skumgummi. Pojkarna fick ett infall att ställa en av dynorna mot skolans yttervägg och tända eld på den. Sedan gick de därifrån. En stund senare hörde de sirener och såg ett rökmoln från det håll där skolan låg. De förstod att de hade vållat en omfattande brand. Lågorna från den brinnande dynan hade trängt in under taket och spridit sig till vinden över den stora enplansbyggnaden. Pojkarna var kända av polisen sedan tidigare. De blev snabbt avslöjade och erkände att de tänt eld på sittdynan. Däremot sa de att de inte begripit att branden kunde sprida sig in i byggnaden. Det trodde dock inte domstolen på. Domaren menade att om man tänder eld på en dyna av skumgummi och ställer den mot en trävägg, måste man förstå att branden kan sprida sig.” (MSB:s skolmaterial för barn och unga, <https://www.msb.se/skola>)

Frågor:

- Vad tycker ni om pojkarnas beteende?
- Vad hände efter detta tror ni?

”Pojkarna dömdes till mordbrand. Straffet är minst två och högst åtta års fängelse. På grund av sin låga ålder slapp pojkarna fängelsestraff. Däremot blev de ersättningskyldiga för skadorna, sammanlagt drygt fem miljoner kronor. Trots att beloppet senare reducerades innebär det att de kan få svårt att få banklån, hyra egen lägenhet eller skaffa telefonabonnemang.” (MSB:s skolmaterial för barn och unga, <https://www.msb.se/skola>)

Händelse 2

”Felix, 13 år och hans kompis Emma, 15 år hade tråkigt och ingenting att göra. Felix lånade Emmas tändare och satte eld på en sopsäck utanför skolan. När de trodde att elden hade slocknat gick de därifrån. Men elden hade inte lagt sig utan tog ny fart. Klockan tre på natten knackade polisen på hos Felix och de letade igenom alla hans saker. Den natten hade skolan brunnit ner.” (MSB:s skolmaterial för barn och unga, <https://www.msb.se/skola>)

Frågor:

- Vad tycker ni om Emmas beteende?
- Vad tycker ni om Felix beteende?
- Vad hände efter detta tror ni?

”Emma dömdes till mordbrand och var tvungen att betala 200 000 i skadestånd. Felix blev omhändertagen av de sociala myndigheterna och kommunen stämde honom på två miljoner kronor. ”Känns väldigt jobbigt för varken mamma, pappa eller jag kan betala tillbaka. Livet ser väl inte helt perfekt ut.” Felix, 13 år” (MSB:s skolmaterial för barn och unga, <https://www.msb.se/skola>)

Bilaga 2. Brev till föräldrar

Brev till föräldrar

Mitt namn är My Lilja och jag arbetar som universitetslektor och forskare vid Högskolan i Gävle. Just nu genomförs ett projekt om attityder och normer kring anlagda skolbränder vid Högskolan i Gävle.

Idag är ungefär hälften av alla skolbränder anlagda och det sker ungefär en anlagd skolbrand om dagen i Sverige (www.anlagdbrand.se). Genom att analysera vilken kunskap som finns och inte finns om anlagda bränder kan brottsförebyggande åtgärder för att minska antalet anlagda bränder utvecklas.

I en av studierna kommer ungdomar i årskurs 7-9 att intervjuas kring hur de ser på anlagd brand. Frågorna handlar bl.a. om vilken kunskap ungdomarna har om anlagda bränder (till exempel kunskap om konsekvenserna och hur man larmar), om det finns skillnader mellan könen i hur man ser på problemet och hur omfattande ungdomarna anser att anlagd brand är. Detta kommer ungdomarna få diskutera tillsammans i en grupp (fokusgrupp) med 3-6 personer. Intervjun kommer att avslutas med att de får diskutera ett antal olika hypotetiska fall. Fokusgruppsintervjun kommer att spelas in.

Jag skulle bli mycket tacksam om ert barn kan medverka i en fokusgruppsintervju!

Barnets namn och skolans namn kommer inte att nämnas i studien. Inga lärare kommer att närvara under intervjuerna. Intervjumaterialet kommer att behandlas konfidentiellt och endast i forskningssyfte. När studien är klar kommer det inspelade materialet raderas.

De elever som deltar får som tack för besväret ett presentkort på en biobiljett.

För att kunna genomföra studien behöver jag er tillåtelse att intervjua er son/dotter. Det är frivilligt att medverka, och er son/dotter har rätt att avbryta undersökningen när han/hon önskar.

Studien har finansierats av Brandforsk (Styrelsen för Svensk Brandforskning) och ingår i ett större forskningsprogram (för mer information, se www.anlagbrand.se). Mer information om denna studie bifogas.

Hör gärna av er om ni har frågor om studien!

Hälsningar My Lilja

Fil.dr., universitetslektor, Högskolan i Gävle, 801 76 Gävle, Tfn: 026-64 82 16, mobil: 072-305 27 01, E-post: My.Lilja@hig.se

✂-----

Jag godkänner att min son/dotter medverkar i studien:

Namn(förälder) _____

Namn på din son/dotter _____

Utgiven av:
Utbildnings- och forskningskansliet
Högskolan i Gävle

November 2011

801 76 Gävle
Besöksadress: Kungsbäcksvägen 47
Telefon: 026-64 85 00 Fax: 026-64 86 86
www.hig.se